

NOUA REVISTĂ ROMÂNĂ

POLITICA, LITERATURA, ȘTIINȚA ȘI ARTA

ABONAMENTUL:

In România un an (48 NUMERE), 10 lei
„ sease luni . . . . . 6 „
In toate țările uniunii poștale un an 12 „
„ „ „ „ seaseluni 7 „

APARE ÎN FIECARE DUMINICĂ

UN NUMAR:

25 Bani

Se găsește cu numărul la principale
librării și la depozitarii de ziare
din țară

DIRECTOR:

C. RADULESCU-MOTRU

PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA

Bulevardul Ferdinand, 55. — București

Prețul anunțurilor pe ultima pagină
1/2 pagină: 10 lei.

No. 11.

DUMINICĂ, 20 Iunie 1910

Vol. 8.

SUMARUL

NOUȚĂȚI:

*Un nou atentat la independența învățătorilor.—
Misticările istorice și Academia Română.—Ex
libris: „Invierea“ roman de L. Tolstoi, tradu-
cere de Dr. I. Duscian.*

CESTIUNI SOCIALE:

N. EM. TEOHARI. *Democrația și disciplina în
școală. IV. (urmare și sfârșit).*

G. ASLAN. *Necesitatea unui ideal în viață.*

LITERATURĂ:

N. ZAHARIA. *Din Martirologia iubirii. George
Sand și Alfred de Musset.*

ISTORIA:

VASILE V. HANEȘ. *Bucureștii în secolul al
XIX-lea.*

NOTE ȘI DISCUȚIUNI:

G. MURNU. *Sfârșitul unei campanii.*

I. M. VASILESCU. *O vizită la școala de poliție
științifică din Roma.*

NOUȚĂȚI

Un nou atentat la independența învățătorilor.

Actualul ministru al Instrucțiunii publice, d. S. Haret, care n'a perdut niciodată ocazia ca să aservească învățătorii la interesele politice, încearcă acum un atentat serios la libertatea de conștiință a acestora. D. Haret voiește să aibă pe învățătorii nu atât destoinici în școală, cât mai ales în bune rapoarte cu autoritatea bisericească. Un învățător care se găsește în ceartă cu autoritatea bisericească este pentru dânsul un nedemn, și prin urmare trebuie eliminat din învățământ.

Iată acum cazul concret prin care s'a pus la cale atentatul. Preotul Păunescu, din comuna Didești, județul Teleorman, a înaintat, potrivit canoanelor bisericești, o acuzare în contra I. P. S. S. Mitropolitului Atanasie. Această acuzare urma să fie judecată de Sf. Sinod. Pentru motive, asupra cărora nu este momentul să insistăm, această judecată nu s'a făcut; din potrivă s'au căutat pretexte spre a fi evitată. Un pretext prielnic s'a găsit în textul unui canon care cere: ca părătorul să nu fie primit, dacă se va fi făcut vinovat în *mireneasca orânduială*. «Mireneasca orânduială» o ține însă în mână d. Haret, fiindcă preotul Păunescu este și învățător în comuna Didești. Dacă preotul Păunescu este condamnat ca învățător, atunci

procesul său nu se mai judecă de Sf. Sinod și lucrurile rămân dar ca mai 'nainte... Trebuie, (spre liniștea Bisericii!!) condamnat cu orice preț preotul Păunescu ca învățător!

Un alt ministru, și toți miniștrii înainte de d. Haret, au pus sub scutul lor pe învățătorii amenințați de autoritatea bisericească! Totdeauna s'a zis că destoinicia școlară nu depinde de certificatul de bună purtare pe care îl dă Biserica!

Așa s'a făcut în cazul d-lui Titu Maiorescu, care blamat prin enciclică de fostul Mitropolit Calinic Miclescu a continuat totuși să fie profesor universitar, și, chiar să ajungă Ministru de Culte!

Așa s'a făcut și în cazul preotului D. Brănescu din Craiova, care urgisit de Episcop și Biserica a stat neclintit la locul său de profesor!

Așa s'a făcut și în cazul lui Ion Creangă, neintrecutul scriitor, care a rămas învățător, cu toate că biserica l-a caterisit!

Așa s'a făcut, spre cea mai mare cinste a școlii, și în cazul preotului Simion Popescu, care deși declarat eretic de Sf. Sinod, continuă să facă lecții de religie ca profesor de Liceu!

Trebuia să vină d. Haret, pentru ca această tradiție să înceteze. D. Haret n'a stat un moment la îndoială. A fost nevoie de o condamnare spre a se aduce un serviciu membrilor din Sf. Sinod, dânsul a și cerut această condamnare dela cons. permanent. Ce se poate potrivi demnitatea unui învățător, când este vorba de a se dobândi un succes de politician! Să plătească învățătorul cu cariera și demnitatea sa!

Prin urmare s'a făcut proces preotului Păunescu, cerându-se destituirea lui pe motivul că el a devenit nedemn de chemarea de învățător. Acest preot, până acum două luni, era recunoscut de autoritatea școlară ca un model de bun învățător, acum el este considerat ca nedemn! Toate meritele pe cari preotul Păunescu le dobândise până acum ca învățător au dispărut, din momentul ce a venit poruncă dela Sf. Sinod, că trebuie condamnat, cu orice preț!

Ce decădere, dacă nu chiar ce rușine pentru autoritatea școlară!

Înainte Consiliului permanent, d. Haret fiindcă n'a putut găsi nici o pată în trecutul preotului Păunescu, ca învățător, a cerut pe față destituirea pe motivul că preotul este un răs-vrătit și un anarhist bisericesc...

Cine vorbește de răs-vrătire și anarhie!

D. Haret își sfârșește cariera sa politică afirmându-se ca ministru clerical.

Era și de așteptat după o activitate așa de bogată în originalități extra-școlare.

C. R. M.

* * *

Misticările istorice și Academia română.

Cercetările istorice au rămas în mare cinste la noi, grație foloaselor pe cari ele le-au adus în trecut politicii noastre.

Istoricii ne-au procurat argumentele teoretice pentru afirmarea noastră ca neam descendent din glorioșii Romani.

Din această cauză istoricii au și câștigat favoruri speciale ca oameni de știință. Statul nu face nici o economie de fonduri, când este vorba de cercetări istorice. Comisiuni și diurne, sau comisiuni pentru diurne sunt în materie de studii istorice un ce foarte obișnuit la noi.

Academia Română, de asemenea, nu cruță nici o cheltuială pentru a fi pe placul d-lor istorici...

Astfel stând lucrurile, ar fi de dorit ca lucrările de mistificare istorică să înceapă a veni cât mai târziu. Când țara face alătea sacrificii, sărăcia de lucrări serioase mai poate fi scuțată, — fiindcă pentru lucrări serioase se mai cere și altceva, nu numai fonduri, — dar mistificările nu pot fi în nici un caz scuțate !!

Istoricii noștri par a fi intrat însă de pe acum în epoca mistificărilor. Așa ne spune, cel puțin, — cu multă probabilitate de a spune adevărul — d. G. Panu în scrierea sa cea nouă: *O încercare de mistificare istorică sau cartea d-lui R. Rosetti „Pământul, sătenii și stăpânii“*.

Această carte, pe care o denunță d. Panu ca o mistificare istorică a fost citită, discutată și premiată de Academia Română !

Unde a fost gândul d-lor istorici dela Academie pe când se citea și se discuta cartea d-lui Rosetti ?

Nu avem competența de a judeca definitiv toate erorile pe cari le scoate la iveală d. G. Panu pentru a proba neseriozitatea scrierii d-lui Rosetti, dar sunt totuși unele pe cari le poate prețui definitiv și un om fără cultură istorică ! Așa s. ex. următoarea enormitate :

D. Radu Rosetti consideră ca un argument decisiv, pentru probarea stăpânirii pe care o aveau înainte țărani asupra pământului din sat, un articol din pravila lui Vasile Lupu, care glăsuște astfel: «Partea celui ce sămăna pe locul altuia, de «va fi sămănta lui și cu toată cheltuiala, sunt a lui nouă snopi și a celui ce a dat pământul, un snop; iar cel ce va împărți «intr'alt chip, este blăstemat de Dumnezeu».

Acest articol ar fi pentru d. Rosetti atestarea vechiului drept românesc care stabilea proprietatea colectivă pentru săteni, *căci de aceea se spunea de blăstemul lui Dumnezeu !*

D. Panu probează însă că acest articol este pur și simplu tradus după legislațiunile străine, și dă și textul lui în limba franceză după cunoscutul istoric Fustel de Coulanges !!

Vechiul drept românesc al d-lui Rosetti este așa dar un simplu plagiat, care se poate dovedi prin citirea unei cărți cunoscute, cum este aceea a lui Fustel de Coulanges !!

Dar dacă asemeni erori grosolane sunt în cartea d-lui R. Rosetti, ce au cetit și discutat din ea d-nii membri ai Academiei Române ?

Sau poate d. Rosetti este «de ai noștri», adică cu «drept românesc» la diurne și premii ?

Am fi curioși să cunoaștem răspunsul d-lor istorici.

Îi prevenim însă pe d-nii istorici că opinia publică nu se va mulțumi cu afirmarea: d. Panu nu spune adevărul fiindcă nu este istoric. Opinia publică crede poate mai curând, că d. Panu spune adevărul tocmai fiindcă nu este istoric...

A. C. C.

* * *

Ex libris: „Invierea“ roman de L. Tolstoi, traducere de Dr.

I. Duscian.

«Biblioteca pentru toți» publică în traducere «Invierea», ultimul roman al lui Tolstoi, căci dela această operă marele scriitor rus n'a scris decât lucrări scurte: nuvele și articole de ziar.

Invierea are o deosebită importanță pentru că e un roman scris în epoca în care autorul ei concepușe o nouă sistemă filo-

zică și o urmărea în chip practic în viață și pentru că în însăși acest roman eroul lui are aceleași vederi ca și autorul.

Invierea e povestea vieții prințului Nekludov. Bogat, frumos, cult, prințul a avut în tinerețe sa idei mari și libertare, a împărtășit ideile lui Spencer în filozofie și pe ale lui Henri George în economie politică. Și sub impresia acestor idei, Nekludov cedează, o parte din pământurile moștenite dela tatăl său, țaranilor, pentru că este convins că «pământul trebuie să fie al acelora cari 'l muncesc». În această perioadă a vieții sale Nekludov iubește pe o tânără fată, Katiușa, care era jumătate servitoare, jumătate fată de încredere a mătușelor sale.

Dar cu vremea Nekludov își strică sufletul lui idealist și nobil, în contact cu o anumită lume de juisori și de pierdere, el devine singur un om lipsit de caracter, un vânător de plăceri. Pe când câțiva ani în urmă avusese pentru Katiușa cele mai sincere sentimente, acum, cu ocazia unei vizite pe care o face mătușelor sale, are pentru fata asta nevinovată o pasiune bestială și nestăpânindu-și pornirea brutală o seduce respălând-o cu... «o sută de ruble».

Pornit pe calea aceasta, Nekludov își petrece ani în desfrâu în pasiuni, e quasi logodit cu o tânără princesă, dar e și amantul unei femei măritate. Viața sa morală e înglodată în tot felul de ticăloșii.

Așa e viața lui când întâmplător — fiind jurat — regăsește pe Katiușa pe banca acuzării. Rămasă însărcinată, ea a fost gonită din casa mătușelor lui Nekludov și după ce a născut, a plecat la țarg să fie servitoare. Dar fiind fată inteligentă, crescută ca o domnișoară, cântând la pian și vorbind franțuzește, ea n'a putut trăi ca servitoare și a devenit amanta unui literat și apoi a unui băiat din prăvălie, și apoi din ce în ce mai rău, până a ajuns prostituată.

Ca atare a fost implicată într'un asasinat și adusă pe banca acuzării.

E condamnată la patru ani închisoare.

Ideile trecute generoase ale lui Nekludov, cinstea adâncă a sufletului său, viața lui din tinerețe plină de încredere și avânt, se ridică în fața acestei întâmplări survenite în viața lui. O analiză a faptelor sale, o scrutare a conștiinței sale 'l face să se vadă cât este de căzut, de mic și ticălos.

Și sub influența acestei analize a sentimentelor sale, se face o revoluție în conștiința sa, el înviază, revine la o nouă viață.

Nekludov se hotărăște a se căsători cu Katiușa, a răscumpara ceva din greșala sa, făcând pe femeia asta căzută, fericită. Revine din nou la ideile sale asupra proprietății și împarte pământul său la țărani.

E un lung și dureros tablou pe care Tolstoi ni-l desfășură din viața pușcăriilor din Rusia, din viața judecătorilor, curților cu juri, din viața exportărilor în Siberia.

Pretutindeni va trece Nekludov, va observa, va vedea câtă suferință, câtă durere, câtă desperare există. Și el, care a trăit în neștierea tuturor acestor lucruri, el care a crezut că poate fi fericire pe lume.

Renunțarea lui la viața ușoară și bogată, acceptarea noiei vieți, e *Invierea*, e renașterea la adevărata viață mare și liberă, sacrificate toate pentru binele și fericirea altuia.

Dar se va zice: romanul e o fantazie, o ilustrație a unei teze pe care Tolstoi a creat-o: adică a trăi după preceptele evangheliei.

Ei bine, nu e așa. Opera lui Tolstoi are meritul de a fi și adevărată.

Sunt foarte mulți oameni bogați în Rusia, cu titluri nobilare cari au părăsit viața de risipă și desfățare spre a trăi o viață umilă de lucrători. Cazul însăși al autorului, cazul prințului Hilcof, care a părăsit o avere imensă spre a intra în secta Duhoborilor, dau romanului ceva autentic, ceva din viața altor suflete mari cari se sacrifică pentru binele altora.

Invierea e pe lângă un admirabil roman sentimental, o mare operă morală, o carte înălțătoare, poema unui suflet ales.

Traducerea ei în românește se împunea și «Biblioteca pentru toți» merită toată lauda de a fi publicat-o.

Pentru generația noastră, plină de scepticism, o carte de felul *Invierei* e un balsam întăritor și trebuie recomandată tuturor tinerilor ca și bătrânilor ca să o citească și să mediteze asupra ei.

X. Z.

CESTIUNI SOCIALE

DEMOCRAȚIA ȘI DISCIPLINA ÎN ȘCOALĂ

VI

Am arătat principiile de unde se inspiră noua pedagogie pentru a stabili o disciplină mai rațională în școală, mai conformă cu felul de viață, cu nevoile, cu aspirațiile democrației moderne, care se întinde și pătrunde în toate instituțiile, în toate manifestările sociale, culturale sau economice ale popoarelor. Am arătat de asemenea și greutatea de care se izbește educatorul în practică, unde se cere nu numai știință, dar și inspirație, inițiativă și o perfectă stăpânire de sine.

Disciplina liberală dă rezultate admirabile numai atunci când reușește să stabilească o atmosferă de ordine, ce plutește tainic în instituție, deasupra clasei, atmosferă din care elevii respiră și se îmbibează oarecum fără știrea lor. Această atmosferă de ordine, merită să te cuprindă și să te ducă ca un angrenaj, izvorăște din o mulțime de acte cari, luate izolat, sunt neputincioase de a isca un sentiment binefăcător, dar cari împreunate, pot și trebuie să devie baza însăși a disciplinei. Aceste acte repetate sfârșesc în adevăr prin a forma obiceiul, care urmat, dacă nu de toți elevii, dar cel puțin de marea lor majoritate, devine spiritul școlii, spiritul corpului, spirit ce se poate compara cu tradiția care domnește într-o familie bună și cinstită, sau într-o națiune puternică.

Voința noastră se formează prin actele noastre: chipul cum îndeplinim cele mai mici îndatoriri zilnice, este hotărîtor pentru formarea caracterului întreg. Regule și porunci puține, dar clare, fără echivocuri și fără excepțiuni.

Copiii sunt în genere foarte mobili, ei încep cu plăcere multe lucruri, dar nu merg până la sfârșit cu nici unul. Foerster a pus clasa lui să răspundă la următoarea întrebare: «Care este defectul vostru principal?». Răspunsurile trebuiau să fie anonime pentru a nu înlătura sinceritatea. Marea majoritate a elevilor s'a acuzat de *ușurință*. Mărturisirea unei fete de 13 ani este caracteristică: «Principalul meu cusur este că am prea puțină răbdare pentru lucrările mele de școală. Ar trebui să cânt bineșor la pian, fiindcă iau lecție de doi ani. Dar l-am întrerupt de mai multe ori și am uitat tot ceea ce învățasem mai înainte. Tot așa acasă, părinții mi-au procurat tot ce trebuie pentru a lucra în lemn. Întâi am simțit multă plăcere și am început tot felul de lucruri, dar n'am isprăvit nici unul fiindcă mă plictiseam».

Această plictiseală care ne împiedică să sfârșim lucrul început, această lipsă de perseverență în săvârșirea îndatoririlor celor mai banale, constituie neîndoios principalul element al dezordinei; pe care școala trebuie să-l înlătore sau cel puțin să-l atenueze. Profesorul trebuie să ceară conștiințiozitate până în cele mai mici detaieri, începând cu scrisul, desemnșii lucrul manual, dacă există. «Nimic din ceea ce influențează caracterul, zice Hughes, nu este de prisos; îndatorirea poate să fie mică, *obișnuința* însă are o însemnătate întinsă. Adevărul reclamă exactitate în cele mai mici mărunțșuri. A crește copiii

în neglijență, înseamnă a primejdui fundamentul însuși al caracterului. Chipul cum executăm mărunțșurile determină chipul de a ne îndeplini datoriile».

Adevărul este că forța morală începe a se arăta mai întâi în lucrurile mici, și nu de odată prin acțiuni sau fapte strălucite. Cine nu începe astfel, nu începe nici odată, și chiar dacă începe, nu va avea tăria să persevereze multă vreme.

Toate impunerile, mari sau mici, însemnate sau neînsemnate, trebuiesc legate de voința liberă, de aceea parte a omului care știe să primească cu drag o însărcinare eroică sau dificilă; trebuiesc unite cu acea natură spirituală a lui, care tinde spre libertate cu prețul efortului și al renunțării. Cum s'ar putea stabili legătura între regulă și viața spirituală, între voința liberă și lege, astfel ca aceasta să nu se sprijine numai pe o supunere mută? Legătura se face mai întâi pentru lucrurile ce se ivesc ziinic și al căror rost se poate lesne înțelege, cum este de pildă venirea regulat și la timp în clasă, exactitatea, curățenia.

Impunerea de a veni exact la școală și curățenia caetelor sunt considerate în genere de elevi ca un fel de sclavie, ca o exigență, absurdă din partea profesorilor. Pentru a combate această trebuință, trebuie să-i facem să înțeleagă că între exactitate și autonomie există o legătură strânsă. Elevii cari văd în exactitate un jug greu al legii, se vor supune de bună voe, îndată ce vor înțelege că supunerea, departe de a fi o sclavie, dimpotrivă, liberează și mărește puterea voinței. Să li se arate, că un om poate să fie totdeauna exact, dacă voește, în mod sincer; că el, în acest caz, în loc de a căuta scuze și pretexte în piedicele exterioare, se va sili tocmai să le învingă. Dorința aceasta de a învinge, de a se elibera de constrângerile întâmplătoare, e în perfectă armonie cu supunerea cerută de lege, de regulamentul școlar, pe care școlarul slab îl socotește tiranic sau absurd.

Modul de a apropia toate aceste lucruri de mintea copilului, atârănă neîndoios de inteligența și inspirația profesorului. Iată, de pildă, cum procedează Foerster:

«Invit elevii să enumere toate motivele ce au pentru a justifica o întârziere, după aceea îi îndemn să combată ei înșiși toate acele motive, adică să descopere și să dovedească că acolo unde există o voință de a fi exact, o voință sinceră și prevăzătoare, ea va găsi totdeauna mijlocul de a ajunge la scop. *A nu te lăsa împiedicat de nimic*, este în acest domeniu, un simbol al forței de caracter. Unul din copii puse înainte cazul unei mame bolnave, pentru care trebuia să treacă pe la farmacie ca să-i aducă medicamentele. Ceilalți elevi contestară valoarea acestui argument: Dacă ținem într'adevăr să venim la timp, n'avem decât să plecăm cu o jumătate de oră mai de vreme la farmacie, răspunseră ei».

Uite, așa, cu întrețineri de felul acesta, cu sârguința și seriosul ce pune profesorul în cercetarea tuturor mărunțșurilor, se creiază acel adânc spirit de disciplină, acea atmosferă morală a clasei care formează superioritatea școlilor germane. Pentru a reuși, se cere înainte de toate o perfectă unitate de vedere între membrii aceleiași școli; căci, dacă un profesor este exigent pentru caete și altul nu, cei severi vor fi considerați ca

ciălitori, ca tipicari, și aceasta în dauna spiritului școlii, în dauna acelei atmosfere de cinste, de exactitate, care trebuie să lucreze și să se infiltreze pe nesimțite în elev.

Aceste considerațiuni sunt generale și se pot aplica oricărui popor. În ceea ce privește pe noi, se cuvine să stăruim în deosebi asupra câtorva defecte mai izbitoare, pentru a le înlătura sau atenua, cel puțin în parte.

Primul nostru defect original, este tembelismul. Cei tari fizicește sau intelectualicește, exercitează o adevărată tiranie asupra celorlalți, deși aceștia din urmă au adeseori un fond sufletesc mai bun. S'a stabilit ca un fel de tradiție, chiar și în școală, că celui deștept și isteț i se îngăduie totul. Dacă un elev învață bine, el este tolerat numai fiindcă învață bine, oricât de in-subordonat ar fi. Acest fapt este foarte demoralizator, căci lasă dără și dă să se înțeleagă că și mai târziu, în societate, cei deștepți și vicleni au un fel de privilegiu foarte curios: acela de a săvârși incorectitudini și încălcări de tot soiul. Interesul social, însă, cere o altă normă de apreciere, normă ce a fost semnalată și de Fichte în celebrele sale discursuri.

«Capacitatea unora de a învăța mai bine și mai repede, trebuie să fie considerată ca un dar natural care n'ar trebui să atragă după sine nici recompense nici distincțiuni, nici favoarea de a se trece peste unele defecte sub pedeapsa de a conrupe caracterul».

Neîndoios că inteligența își are meritul său; succesul va fi totdeauna apreciat în școală, ceea ce trebuie de înlăturat este umflarea meritului când buna voință lipsește. Aprecierea să nu se întemeieze numai pe rezultat ci mai ales pe efortul ce se face; emulația pe terenul efortării este cu mult mai moralizatoare decât aceea întemeiată pe singura strălucire a rezultatului. Nimic mai descurajator pentru un copil, decât necunoașterea muncii lui față de succesul unui coleg, poate destrăbălat, care știe să răspundă aproape fără a învăța.

Un alt defect al nostru este că nu îndrăznim să avem o părere personală, sau, dacă o avem, să o exprimăm în toate împrejurările, nu numai între patru ochi. La noi, indiferent de chestiunea în care cineva este chemat să zică ceva: fie în politică, fie în știință, fie și în literatură, părerea de grup primează asupra celei individuale.

«Fiecare grup își are părerea sa bloc, căreia toți se supun, întocmai cum și la turmele de oi este un clopot la al cărui sunet se adună toate oile laolaltă. Când un Român stă la îndoială, fiți siguri că el nu stă fiindcă are o convingere personală de apărare, ci fiindcă nu știe încă de partea cărui grup să se dea. Să meargă după cum bate vântul din dreapta, sau după cum bate cel din stânga? Iată suprema lui neliniște. Pentru risipirea acestei neliniște, efortul Românului se îndreaptă în afară, ca să prindă cu urechea mai bine zvonul cel din urmă; mai niciodată efortul nu merge înăuntru spre forul conștiinței. Omul de caracter la Români, nu este acela care este consecință cu sine, însuși, ci acel care n'a eșit din cuvântul grupului, adică acela care a urmat totdeauna clopotul turmei»¹⁾.

Obiceiul de a ne ascunde convingerea este dezastruos pentru caracter, și dacă nu vom lua măsuri de îndreptare în școală, când caracterul e încă în formație, de sigur că răul va merge crescând. Pentru a deprinde pe elev să se împotrivescă masei, trebuie să alegem ca punct de sprijin chiar unul din instinctele lui, cum este de pildă tendința instinctivă a individului de a se afirma. Trebuie să arătăm tinerilor că, a nu fi drepti, răbdători, cinștiți, decât în măsura în care sunt și ceilalți colegi ai lor, însemnează lipsă de independență, lipsă de forță și de demnitate; trebuie să le arătăm că prima condiție cerută pentru ca un om să fie cineva, este de a nu recunoaște autoritatea celui întâi venit. Calitățile frumoase, obiceiurile bune, care nu durează decât atât, doar, cât sunt aprobate sau imitate de anturagiul nostru, nu pretuesc mare lucru. În această ordine de idei, următoarele rânduri din Foerster le socotesc destul de instructive:

«Cuvântul *virtus*, zice el, arată că în virtute trebuie să fie ceva viril, bărbătesc: fermitate, tenacitate; dacă nu, aceasta nu va fi decât o fantezie a inimei. Aspirația tinerimei către libertate, trebuie să sprijine această formă a autonomiei și copilul să învețe a sărbători, ca un prim triumf al independenței sale și ca o treaptă a maturității sale personale, victoria ce el a reperat împotriva râsului și a zeflemelelor camarazilor săi. Singura supunere care dezonoarează, singura care merită a fi batjocorită ca o servilitate, este aceea de a avea totdeauna urechea aplecată către ceea ce zic alții pentru a-i urma și imita. Această teamă pe care o au elevii de judecata colegilor lor, Arnold o osânda foarte aspru în convorbirile sale de Duminecă; ea pregătește acea teamă de opinia publică care duce la tot ce este rău.»

Obiceiul de a fi totdeauna de părerea grupului, parte vine dela instinctul de sociabilitate, parte dela vanitatea și ambiția de a avea aprobarea anturagiului. Acest obicei, în ultima analiză, nu este altceva decât neadevărul deghizat, învăluit în subtilitățile cazuistice pentru a-ți ascunde par'că ție însuși, afirmările convingerei drepte. Mijloacele de îndreptare în genere sunt aceleași cari se recomandă și împotriva minciunii, ele reșed mai mult în atmosfera, în spiritul de sinceritate ce trebuie să domnească în școală și despre care s'a mai vorbit în urmă. În special, cu prilejul diverselor diferențuri ce se ivesc în clasă, să se arate elevilor că ei nu trebuie să fie nici cu colegii împotriva profesorului, dar nici cu profesorul împotriva colegilor, ci numai de partea unde știu că se găsește adevărul.

Din cele arătate, s'a înțeles, cred, că pentru a obține cutare sau cutare rezultat, nu se poate indica cu precizie un mijloc corespunzător, propriu, infailibil. Rezultatul atârnă dela totalitatea a o mulțime de detaieri cari, încet și vreme îndelungată, lucrează pe nesimțite asupra sufletului copilului. Educatorul nu trebuie să fie oprit de superstiția timpului modern, după care efectele dorite trebuie să fie numaidecât aduse prin cauze de același fel.

«Educatorul modern va ști să întrebuițeze cauzele cele mai deosebite, ca înfățișare, pentru a avea efectele pe cari le dorește. Educatorul din viitor va ști să facă

1) C. Rădulescu-Motru. Sufletul neamului nostru (Conferință ținută la Ateneu). *Biblioteca N. R. R. No. 2.*

uz de disciplină, pentru a produce în sufletul copilului sentimentul de libertate; va ști deștepta, când cere trebuința, emoția religioasă pentru a recolta mai târziu o lărgire a orizontului intelectual; va ști să facă uz de jocul imaginației pentru a deștepta spiritul critic; va ști deștepta când trebuie, de altă parte, spiritul critic pentru a pregăti calea încrederii divine; nu va fi mijloc de influențare care să fie eliminat de el din motiv că nu vede în mod rațional legătura dintre mijloc și rezultatul ce se dorește, căci educatorul din viitor va ști, că nu logica deductivă arată cari sunt înlănțuirile sufletești ce se pot opera în copil, ci experiența singură, și numai experiența¹⁾.

Tocmai aceasta am voit să învederez și eu în decursul acestui studiu, arătând rezultatele dobândite de celelalte popoare. Franța, de pildă, cu internatele ei de stat, unde se practică vechea disciplină, în ciuda teoriei libertare, reușește să dea individualități mult mai variate decât cele din Anglia. În Anglia, după cum spunea Recouly, dacă cunoști un Englez, cunoști aproape pe toți Englezii; fiecare om pare a fi o copie după una și aceeași individualitate. În America, întâlnim surprinderi de altă natură. Aici se practică disciplina cea mai liberală, și totuși unele universități reușesc să-și păstreze studenții, în bună majoritate, caști, dacă nu până la căsătorie, cel puțin până după absolvirea cursurilor. Ceeace nici nu se pomeneste în Franța, cu toată rigoarea internatelor sale. Atâtea rezultate cari contrastează hotărât cu ideile ce avem despre diferitele feluri de disciplină.

În ceea ce privește pe noi, dacă ar fi să alegem, neîndoios că e preferabil să avem mai bine o singură individualitate tip, cu aceleași trăsături comune în fiecare, dar puternică, decât o infinitate de individualități șterse, fără relief, fără hotărâre. Povețe de pus în practică, nu dau, căci o povață, chiar de ar fi ideală, dacă e aplicată a porni. Din câte am arătat în decursul acestui articol, fiecare poate să ia numai cele ce cadrează cu temperamentul sau cu convingerea sa, pentruca să încerce din toată inima a le traduce efectiv în fapt.

Ideile schițate aici, cetitorul le va fi având, nu mă îndoiesc, de mult, fie din auzite, fie din lecturi; încercarea de față nu are altă pretenție decât de a le reaminti și a le discuta. Dealminteri, în materie de disciplină, aș vrea să știu dacă s'au spus multe lucruri originale de la Pestalozzi încoace; fiecare tratat nou de educație, pare a fi o ediție revăzută a unui alt tratat pe care l-am citit altădată, — totul sau aproape totul, reducându-se mai mult la o tălmăcire și restălmăcire a câtor-va principii de mai înainte cunoscute. Asupra încercărilor de soiul acesta se poate repeta ceea ce a zis Faguet despre sfaturile morale pe cari le dă Marcel Prévost în *Lettres à Française mariée*.

«Toate aceste sfaturi sunt excelente; dar nu sunt destul de noi ca să pasioneze cetitorul. Știu bine că aceasta este stânca primejdioasă de care se izbește moralistul. În morală nu se mai poate inventa. Deci, dacă spui lucruri bune, ele sunt vechi, și, dacă spui nouă, ele sunt rele. Un om cinstit nu poate să scrie o carte

de morală decât acceptând cu curaj de a fi banal».

Am avut și eu acest curaj, împins de gândul că o serie de banalități nu arareori poate să stârneasca un sămbure de bun simț. Că, Doamne, mult mai e de trebuință și în pedagogie!

N. EM. TEOHARI

ERATA

În articolul d-lui N. Em. Teohari din numărul trecut strecurându-se mai multe erori, ne grăbim a face cuvenita îndreptare.

Cuvintele pe cari azi le subliniem, au fost din greșeală omise, știind înțelesul. Pasagiul adevărat dela pag. 147, stă astfel:

„Pedagogia modernă, ca teorie, este neîndoios cu mult superioară pedagogiei autocratice, fiindcă este mai bine informată asupra datelor psihologiei de care trebuie să rămână strâns legată. În ea, însă, sunt prea multe elemente vagi, nedesluite, cari nu-și au aplicația fericită în practică, și apoi prea ea poziție pozitivă față de vechea ei predecesoară, prin empirismul său, prin lungă ei practică în decursul secolului, a ajuns la rezultate și la o îndemânare de care nu ne putem lipsi».

Fraza care termină articolul, trebuie citită așa:

„Mai curând aș cere indulgență pentru greșele grave, dacă acestea nu isvorăsc numai decât dintr'o prea mare *rea* voință».

NECESITATEA UNUI IDEAL ÎN VIAȚĂ

În ziua de astăzi am ajuns aproape să ne fie rușine să mărturisim că suntem idealști. Unii nu ne-ar crede. Alții ne-ar considera ca visători, lipsiți de simțul realității. Alții chiar ne-ar compătimi.

A rămas în urmă, pare că nici n'a existat idealismul sublim din secolul al XVIII, cu credința lui nemărginită în forța și noblețea spiritului omenesc! Spiritul analitic, istoric, a înlocuit felul abstract de cugetare și a secăt izvorul din care se alimenta credința idealistă. N'avem nimic de zis — admirăm, din potrivă — noul spirit, care a creat știința modernă; dar credem că pretenția de a-l aplica exclusiv în lumea sufletească, e neîntemeiată¹⁾ și în tot cazul are urmări practice funeste.

Progresul științelor și dezvoltarea spiritului critic au năruit multe din credințele și iluziunile vremurilor apuse. În aceste ruine s'a prăbușit și idealul: căci idealul oamenilor vechi era susținut de credință. Spiritele superficiale au conchis că știința exclude idealul, că idealul e o prejudecată, o iluzie, menită să dispară ca toate celelalte.

Ne dăm seama că trăim în secolul luminei și suntem pătrunși de necesitatea ca omul să se conducă cât mai conștient în viață, să-și facă singur regulile de purtare conform datelor științei. Dar știința, care e foarte puternică pentru a distruge prejudecățile și credințele neîntemeiate, nu-i în stare încă să le înlocuiască pe deplin. Și cum acele credințe sau prejudecăți erau pentru noi motive de acțiune, motive de a trăi, suntem nevoiți să le menținem în partea lor nedistrusă, pentru valoarea practică pe care o au în viață.

Dacă am poseda știința complectă a vieții, ar trebui să ne conducem numai după convingeri; fiindcă ne lipsește această știință, avem nevoie de credință. În *Educația prin sine însuși* (prelegerea III) am încercat să demonstrăm că viața cea mai bună de trăit e cea mai intensă și mai înaltă, aceea care satisface mai mult înclinațiile superioare ale omului. Mărturisim însă că această demonstrație e departe de a fi convingătoare, cu

1) Temă dezvoltată în lucrarea noastră: *Expérience et Invention en Morale*.

toate că ne-am însușit argumentele cele mai temeinice ale moralistilor moderni. Când se va dovedi identitatea virtuții cu fericirea, acordul dintre viața individuală și aceea colectivă, superioritatea înclinațiilor pentru bine, adevăr și frumos asupra celorlalte înclinațiuni — sau când se va face dovada contrară — când, într'un cuvânt, se va stabili experimental scara valorilor morale, atunci ne vom putea conduce viața aproape cu aceeași siguranță cu care mecanicul mănuește locomotiva. Așteptând însă ca acest eveniment fericit să se producă, trebuie să trăim; și pentru ca să trăim omenește, trebuie să ne croim un plan de viață în acord cu știința noastră de astăzi și susținut de credință în părțile lui nedemonstrate. Iată pentru ce avem nevoie de un ideal, de o credință superioară, de *ceva*, înfățișat, care să pună în acțiune și să îndrumeze puterile noastre sufletești, pentru ca să obținem cât mai multe satisfacțiuni, să trăim cât mai intens și mai înalt, să gustăm toată fericirea, pe care ne-o permite natura.

În afară de orice îndoială, e faptul că fericirea nu e fructul vișului. Niciodată un om vișos n'a fost nici nu va fi fericit, pentru că traiul său e în contradicție cu legile fiziologice și morale. Rămâne dar că fericirea constă în virtute sau că e o himeră. Fericirea completează și durabilă — așa cum ne place s'o visăm — e neapărat irealizabilă, din cauza slăbiciunii noastre fizice și morale și a imperfecțiunii vieții sociale. Dar nu există nici societate perfectă și totuși nimeni n'a renunțat, pentru acest motiv, de a căuta să fie sănătos pe cât îi permite constituția.

Cine a făcut excursiuni la munte a putut observa că numai acele excursiuni răușesc, cari sunt bine hotărâte de mai înainte, după un plan acceptat de toți. Când lipsește această hotărâre prealabilă, când se iau hotărârile pe drum, atunci unul voește să meargă spre dreapta și altul spre stânga, unul voește să se oprească, altul să continue drumul înainte și urmarea e că nimeni nu-i mulțumit. Tot astfel se întâmplă în lunga excursiune a vieții. Cei ce n'au un scop bine conceput, trăesc în voia întâmplării și mor fără să fi profitat de viață în deajuns.

Idealul nu este numai steaua polară a purtării înțelepte, e îngerul păzitor de rele și îndemnul cel mai puternic spre bine. Dar pentru ca să aibă această putere idealul, nu e de ajuns să-l concepem, mai trebuie să-l simțim, să avem credință în el. Credința e mântuitoare. Credința face «minuni». Orice întreprindere presupune credința în răușita ei. Fără de această încredere, omul nu-și poate încorda toate puterile și adesea nu izbutește tocmai fiindcă s'a îndoit de succesul lui.

În excursiunea pe *Om* sunt câteva locuri, pe cari nu le poți trece, fără să faci un pas curajos. Cine n'a mai făcut asemenea experiență, n'are nici o probă de aptitudinea lui de a reuși; dar încrederea în puterile sale îi dă tăria și abilitatea necesară, încât trece victorios peste această greutate. Dacă, din contra, teama precumpănește în sufletul lui, atunci va sta mult timp la îndoială și dacă nu se poate întoarce îndărăt, va face pasul tremurând și probabil va cădea. În asemenea împrejurări din viață — ele se ivesc adesea — înțelepciunea constă în a crede în reușită, căci credința e

o condiție indispensabilă pentru realizarea obiectului ei.

Putem afirma, fără teamă de paradox, că credința sau îndoiala cuiva sunt foarte adesea adevărate. *Credeți în ideal și nu vă veți înșela, căci veți trăi o viață mai omenească.* Nu credeți în ideal și tot nu vă înșelați, căci veți trăi o viață așa cum o concepeți. Singura deosebire, din punct de vedere practic, e prin urmare că este mai bine să credem în ideal. Din toată truda Perșilor de a găsi rostul vieții omenești, a oșit următoarea sentință: «Omul cel mai înțelept nu poate găsi dovada adevărului moral; să ne lăsăm dar mai bine înșelați de virtute, decât de viții».

Omenirea contemporană suferă de o slăbire a idealismului. Nenorocirea provine din felul nostru de a gândi, dintr'o stare de spirit adânc nereligioasă — în înțelesul cel mai larg al cuvântului. Mulți oameni nu mai au aproape nimic sfânt în sufletul lor. Și fiindcă trebuie să iubească ceva, iubesc banul. Egoismul a ajuns până acolo, încât a slăbit chiar și sentimentul familiei: căsătoriile și mai ales nașterile scad în toate țările civilizate, iar divorțurile se înmulțesc.¹⁾

Lupta pentru viață a devenit mai aprigă ca ori când, deși sub aparențe mai blânde. Exploatarea — această grozavă pacoste a omenirii — a luat proporții spaimântătoare. Grație unui sistem economic și politic, foarte complicat, oamenii de azi ziși «liberi» — deși nesupravegheați de nimeni — sunt nevoiți să muncească nemăsurat mai mult ca sclavii din vechime, fără ca să ducă un traiul mult mai bun.

Statistica ne arată că numărul sinuciderilor sporește. În literatura contemporană se trădează unele tendințe bolnăvicioase și se oglindește starea sbuciumată ori abătută a multor suflete de astăzi. Cum ar putea fi altfel, când sunt oameni, cari au renunțat până și la scopul natural al vieții: copilul?

Credințele seculare, ce întăreau sufletele strămoșilor, au pierit sau în tot cazul au slăbit. Și nici o altă credință nu le-a înlocuit. Trecem printr'o criză morală²⁾. Omenirea n'a găsit încă nici un echivalent al credințelor religioase, e în căutarea unui biet ideal. În zadar Richard Wagner a propus ca arta să moștenească misiunea religiei; căci puțini oameni și-ar innobilă viața sub influența artei, mai puțini încă ar putea găsi în artă idealul vieții lor.

Poetul nostru Vlăhuță, în admirabila sa scriere asupra vieții și operei lui Grigorescu, arată că arta poate procura fericirea, dar o fericire parțială. «Grigorescu, își construiește o casă în marginea Câmpinei, la poalele Carpaților, — în preajma peisajelor lui. Iși așează acolo, cu drag, toate lucrurile lui, tot ce-a agonisit el în atâta viață de muncă și de căutare neadormită, — și lucrează mereu, lucrează cu neastâmpărul și frenezia celor dintâi cuceriri. Un om fericit, s'ar zice. Ar trebui să fie. Căci a trăit frumos și liber în religia artei lui, și a știut cum să-și întrebuinteze și vremea și puterile pe cari i le-a încredințat Dumnezeu. Dar poate fi cineva cu adevărat fericit, când ia aminte la câte sunt de făcut pe lume, la câte însuși cată să împlinescă

1) Art. nostru. „Criza familială” în *Noua Revistă Română*, 29 Noiembrie 1909.

2) Chestiune atinsă în scrierea noastră *La morale selon Guyau*, ch. I'

într'o viață așa de scurtă și de nesigură, și vede că-l apucă noaptea cu lucrul de-abia început?».

Idealul moral trebuie să fie atât de larg, încât să cuprindă toate aspirațiunile omenești legitime, atât de înalt pe cât îl pot concepe înaintașii cei mai de seamă ai omenirii. Fiecare va accepta această formulă de viață potrivit puterilor sale și împrejurărilor în care trăiește. Dar nimeni nu poate trăi omenește, fără să aibă un ideal oricât de modest.

Mill ne povestește criza morală prin care a trecut, când a slăbit în el forța idealului. «Încă din 1821, ne spune Mill, aveam un obiectiv, ceea ce se poate numi un scop în viață: voiam să lucrez pentru reformarea lumii. Ideia, pe care mi-o făceam despre propria mea fericire, se confunda cu totul în acest obiect. Dar veni o zi, când această încredere se risipi ca un vis. Era toamna anului 1826». Mill ajunge atunci într'o stare, încât se întreba dacă mai putea să trăiască atât de descurajat. «Într'o zi, continuă dânsul, citii întâmplător memoriile lui Marmontel; ajunsai la pasagiul unde istorisește el moartea tatălui său, disperarea care cuprinsese familia și inspirația neașteptată pe care o simți el, un simplu copil, că va ține locul tatălui pierdut. O imagine vie a scenei acesteia îmi trecu pe dinaintea ochilor; fui mișcat până la lacrimi. Din acest moment greutatea care mă apăsa, fu ușurată. Ideia, de care fusesem obsedat, dispăru. Puteam găsi speranța. Nu mai eram de lemn sau de picatră. Posedam prin urmare ceva din această flacără, care dă caracterului o valoare și este pentru noi o garanție de fericire»¹⁾.

Memoriile tuturor oamenilor mari confirmă tema articolului nostru. Toți oamenii, cari au lăsat urme de existența lor pe pământ, au luptat pentru un ideal și au fost desigur fericiți, în măsura în care l-au realizat. E destul de a ceti biografiile savanților pentru a constata că întreaga lor viață a fost însuflețită de un ideal, că știința însăși e fiica idealului. Iată de ce, nu bănuim nimic științei, de ce o îmbrățișăm cu aceeași căldură ca idealul. Furtuna și ploaia sunt nedespărțite în natură. Când pământul s'a uscat de arșița soarelui, vine furtuna, care aduce după ea ploaia dătătoare de viață. Când o credință a îmbătrânit, când și-a pierdut eficacitatea, o darmă spiritul critic, dar din ruinele spiritului critic, idealul înviorat se înalță iarăși răspândind o nouă putere de viață omenească.

G. ASLAN.

BIBLIOGRAFIE

Dimitrie C. Nădejde, *Munca psihică și încercările determinării ei cantitative*. B. c. 1910

Valentina Bude, *Din lirica germană modernă*, traduceri. Iași 1910 Prețul 1 leu 50 bani.

Z. Păclișan, *Biserica și Românișmul*. Cluj 1910 Prețul 1 cor.

Heinrich Grünau, *Pe drum dramă în trei acte*, tradusă de M. Benmoșe. 1910 Prețul 40 bani.

A. D. Xenopol, *Dela méthode dans les sciéncès et dans l'histoire*. Paris 1910.

LITERATURA

DIN MARTIROLOGIA IUBIRII.

GEORGE SAND ȘI ALFRED DE MUSSET

Oui, amour, tu est une passion, mais passion d'un martyr, passion comme celle du Christ.

Passion couronnée d'épines où nulle pointe ne manque.

Alfred de Vigny

I

Puține amoruri au fost mai nenorocite decât acela dintre George Sand și Alfred de Musset. El n'a durat nici măcar 2 ani și s'a sfârșit prin despărțire. Și dacă pentru ea a fost numai un *accident*, asemănător cu multe pe cari le-a avut în svăpăiata-i viață; pentru el a fost cea mai nimicitoare lovitură sufletească.

El, care până atunci nu simțise ceea ce se numește adevărat amor; el, care în asemenea cestiuni obișnuia «să umble din floare în floare»,—de atunci încolo s'a schimbat cu totul. «Minciuna amorului i-a înghețat pentru totdeauna surâsul pe buze.»

Lumea și viața i s'au înfățișat sub un aspect sombru și dezolant.

Este foarte interesantă mărturisirea sa asupra acestei schimbări adânci petrecute în sufletul său. Și nu trebuie să credem că ceea ce spune, este simplă literatură. Mărturisirile celor ce l-au cunoscut și l-au iubit, o confirmă în totul.

După cum se știe, dânsul s'a despărțit de iubită la Veneția, lăsând-o în brațele unui nou amant, ale berbantului doctor italian Pagello.

«La început—spune Alfred de Musset—mi s'a părut că nu simt nici regret, nici durere, din cauza părăsirii. M'am despărțit semeț; însă privind apoi în jurul meu, mă simții ca într'un pustiu. Am fost coprins de o surprinzătoare suferință. Mi se părù că toate gândurile îmi cădeau ca niște frunze moarte, pe când nu știu ce sentiment necunoscut, grozav de trist și tandru, mi se deșteptă în suflet. Când am văzut că orice luptă e de prisos, coprins de disperare m'am lăsat cu totul în prada durerii. Am rupt cu toate obiceiurile mele. M'am închis în casă, unde am stat 4 luni, plângând fără încetare, neîntâlnindu-mă cu nimeni și neavând altă distracție decât o partidă de șah, pe care o jucam, ca un automat, în fiecare seară.

«Durerea mi se alină puțin câte puțin, lacrimile îmi secară, insomniile încetară. Am cunoscut și am iubit tristețea. Devenit mai liniștit, îmi aruncaii privirea peste tot ce părăsisem. Dela întâia carte, care-mi căzu sub ochi, băgai de seamă că totul mi se schimbasesc în suflet. Din trecut nimic nu mai există sau, cel puțin, nu se mai aseamnă. Un tablou vechiu, o tragedie pe care o știam pe din afară, o romanță de 100 ori fredonată mai înainte, o convorbire cu un amic, mă surprindeau, nu le mai regăseam înțelesul obișnuit. Atunci înțelesei ce va să zică experiența și văzui că durerea ne face să cunoaștem adevărul.»¹⁾

După ce amantul părăsiti se desmeticește, după ce

4) *Mémoires*, ch. V, p. 134—5.

1) Mariéton, *Une histoire d'amour*. Paris. Havard fils. 1897, pag. 171.

a început să-și dea seamă de lovitura primită, — pentru dânsul un nou chin începe: *amintirile*.

Cât timp eră împreună cu iubita, după cum eră și firesc, obsesiunea ei îl părăsise. Odată despărțit, ea apare cu mai multă furie. Amintirile îl obsedează și chiar dacă pentru câteva clipe par'că l-au părăsit, este destul cea mai mică împrejurare, cel mai mic obiect ce are vre-o legătură cu dânsa, pentru ca ele să apară mai impetuos.

Când Alfred de Musset s'a despărțit de George Sand la Veneția, nu făcuse ruptura definitivă. Ajuns la Paris, el a vizitat casa amantei infidele. «Am fost de trei ori —îi scrie dânsul—și în fiecare dată m'am întors îndobitocit de durere pentru tot restul zilei, fără să mai fiu în stare să schimb o vorbă cu cineva. Am regăsit țigările ceți le făcuseși înainte de plecarea noastră și ce rămăseseră pe masă. Le-am fumat cu o tristețe și fericire stranie. Mai mult, am furat din toaletă un piepten mic, rupt pe jumătate, și în toate părțile umblu cu el în buzunar. Vezi cum îți mărturisesc toate prostiile, căci de ce m'aș face mai viteaz de cât sunt?»¹⁾

Povățuit de către prieteni să schimbe cu totul mediul, pentru ca să uite, el plecă la Baden; însă în zadar, căci obsesiunea amantei îl stăpânește. Ce caut eu aici? Toți acești arbori, toți acești munți, toți acești Nemți cu galimatias-ul lor, cari trec pe lângă mine fără să mă înțeleagă, mă lasă în cea mai complectă nepăsare. Ce însemnează această cameră de han? Ei spun că toate acestea sunt frumoase, că priveliștea este fermecătoare; promenada, plăcută... Pentru mine, asta nu e viață, *esle sgomotul vieței*.

«Să nu-mi spui că-ți scriu într'un moment de febră și rătăcire și că mă voi liniști. Iată c'au trecut 8 zile, de când aștept 15 minute de calm, un singur moment măcar, pentru ca să-ți scriu.»²⁾

Mulți dintre cei cari au făcut ruptura, au crezut că mai pot retrăi viața de vise și fericire, ce au dus'o odată împreună. Zadarnică amăgire! Căci în același timp cu pierderea persoanei iubite, s'a mai pierdut ceva: *farmecul ce l-am simțit, când am fost împreună cu ea*. Și ori cât am încercă aceasta pe urmă, printr'o reconciliere cu aceea care ne-a trădat, nu vom mai reuși să-l reînvim.

Musset a făcut această încercare, însă mai la urmă a regretat, căci neplăcerile s'au ținut lanț. In cele din urmă s'a făcut ruptura definitivă, când au început și încriminările reciproce.

Cele mai frumoase poezii ale lui i-au fost inspirate de acest amor nenorocit. Și de bună seamă că celebra sa poezie *Adieu* se adresează amantei infidele.

ADIEU

«Adieu! je crois qu'en cette vie
«Je ne te reverrai jamais.
«Dieu passe, il t'appelle et m'oublie;
«En te perdant je sens que je t'amais.

«Pas de pleurs, pas de plainte vaine.
«Je sais respecter l'avenir.
«Vienne la voile qui t'emmenè
«En souriant je la verrai partir.

«Tu t'en vas pleine d'espérance,
«Avec orgueil tu reviendras;
«Mai ceux qui vont souffrir de ton absence,
«Tu ne les reconnaîtras pas.

«Adieu! tu va faire un beau rêve,
«Et t'enivrer d'un plaisir dangereux;
«Sur ton chemin l'étoile qui se lève,
«Longtemps encore éblouira tes yeux.

«Un jour tu sentiras peut-être
«Le prix d'un cœur qui nous comprend,
«Le bien qu'on trouve a le connaître
«Et ce qu'on souffre en le perdant.»¹⁾

II

Un fenomen, inexplicabil întru câtva nu numai pennoi, dar chiar și pentru cei ce sunt în joc, este acela al cauzelor, care fac ca două persoane să se iubească. Astfel, de exemplu, ce a făcut să se nască acest amor nenorocit dintre George Sand și Alfred de Musset?

Este fapt stabilit, că dânsul s'a simțit mai întâiu atras către ea. Această femeie aveă o putere misterioasă de atracție, căreia se datorește faptul că rând pe rând și-a permis luxul să prindă în mreje personalitățile cele mai de elită. Mai nainte de a deveni amanta lui Musset, ea fusese aceea a lui *Jules Sandeau*, *Prosper Mérimée* și *Gustav Planche*. Iar mai târziu a trăit cu *Chopin* ani de zile.

Acest farmec al lui George Sand nu trebuie să ne surprindă, căci nu este tocmai rar. Este destul să ne amintim de celebra contesă Tarnowska. Se spune că un jurat, în timpul procesului, a trebuit să fie înlocuit căci se înamorase de ea; iar sentințele trebuiau de asemenea schimbate în fiecare zi, numai pentru a fi scoase de sub puterea fascinantă a acestei femei fatale.

Dar numai aceasta poate că n'ar fi fost de ajuns să prindă pe Musset. Ceeace a mai contribuit, a fost farmecul conversației sale și al sufletului ei de elită.

Aceasta în faza *platonice* a iubirii. Mai târziu, a fost foarte mult încătușat prin plăcerea sexuală. Adevărul acesta reese foarte limpede din următorul pasaj dintr'o scrisoare a lui, după despărțenie: «Adu-ți aminte o strofă din *Namouna*.

[«Un léger tremblement, — une pâleur extrême, —
«Une convulsion de la gorge, — un blasphème,
«Quelques mots sans raison balbutiés tout bas,
«C'est tout ce qu'on voyait; sa maitresse elle-même
«N'en sentait rien, sinon qu'il restait dans ses bras
«Sans haleine et sans force, et ne répondait pas»²⁾.]

«Când mă aflam în brațele tale, aveam o clipă de plăcere, a cărei amintire m'a împedecat până astăzi și mă va mai împedica încă mult timp să mă mai apropiu de altă femeie»³⁾.

Că Alfred de Musset a iubit pe George Sand, — aceasta este în afară de orice discuție. Nu tot astfel se poate spune despre dânsa. — Ceeace a caracterizat-o a fost *nestatornicia* și *inconștiența morală*.

Că a fost nestatornică o dovedește lista destul de mare a amantilor săi pe cari i-a părăsit și cari, așezați în ordine cronologică, sunt: *Aurélien de Sèze*,

1) *Correspondance de George Sand et d'Alfred de Musset*. Publiée par Félix Decori. Bruxelles. Deman. 1904 pagina 70—71.
2) *Ibid.* pg. 181—3.

1) A. de Musset, *Poésies nouvelles*. Paris. Charpentier 1865 pag. 158.
2) A. de Musset, *Premières Poésies*. Paris, Charpentier, 1884, pag. 355.
3) *Correspondance*, pag. 70.

Jules Sandeau, Mérimée, Gustav Planche, Alfred de Musset, Pagello, Michel de Bourges, Chopin.

Este adevărat că doi dintre aceștia, A. de Sèze și G. Planche, se spune că i-au fost numai amanți platonici.

Pentru George Sand amorul a fost un fel de *sport sentimental*, în care dânsa știa să jongleze cu o incomparabilă dibăcie.

Însă trebuie să-i recunoaștem meritul de a nu fi trăit cu doi amanți deodată. După cum spune în mod spiritual *Emil Faguet*, principiul său eră: «Datoria unei femei este să nu aibă decât un singur amant deodată»; iar concluzia: «N'am avut doi amanți deodată; deci, mi-am făcut datoria 1)».

Această nestatornicie a lui Georgei Sand răsese foarte limpede și din pasajul unei scrisori a ei, adresată lui Pagello: «Gândește-te la aceasta — îi spune dânsa — reflectează asupra caracterului meu și amintește-ți de cele ce spuneai odată: «Ea încetă a iubi pe acest bărbat, pentru a mă iubi pe mine; s'ar putea ca ea să înceteze de a mă iubi, pentru a iubi pe un altul». Acum nu cred că aş mai putea iubi pe altul, dacă aş încetă de a te mai iubi 2)».

Pagello a avut dreptate; căci, după ce l'a părăsit, l'a înlocuit cu Michel de Bourges; iar pe acesta, cu Chopin.

V'ați înșelă, dacă ați crede că dânsa simțea vre-o remușcare sau compătimire pentru toate nenorocitele sale victime. Foarte sugestivă mărturisirea ce face lui Pagello: «Eu nu cred în pocăință. Nu știu ce este aia. Nici odată n'am avut motiv să cer iertare nimănui 3)».

Unul dintre amanții ei, *Jules Sandeau* a caracterizat-o de minune, când a spus despre dânsa: «Inima acestei femei este întocmai ca un cimitir, unde întâlnești numai crucile acelor pe care i-a iubit 4)».

O dovadă de incoștiență morală este și faptul, că la sfâșietoarele tânguiuri ale lui Alfred de Musset, pe care dânsul i le-a exprimat după despărțenie, imediat ce a sosit la Paris,—tânguiuri pe cari nu le poți citi, fără ca să ți se umple ochii de lacrimi,—dânsa îi scrie o scrisoare, în care îi vorbește de farmecul ce-l simte în societatea lui Pagello. «El [Pagello] mă tratează ca pe o femeie de 20 ani [dânsa eră de 33] și mă încununează cu stele ca pe un suflet de fecioară. Nu spui nimic pentru a-i distruge sau a-i întreține greșeala; mă las să fiu regenerată prin această afecțiune dulce și cinstită 5)».

Am fi nedrepti, dacă am susține că Alfred de Musset a fost un înger. Departe de așa ceva. Dânsul a fost o fire nedisciplinată, lipsită de acel echilibru sufleteș, care te face să duci o viață ordonată. În această privință nu se potrivea cu George Sand, care pentru nimic în lume nu voiă să renunțe la deprinderea să scrie în fiecare zi. Poate că și aceasta a grăbit ruptura.

Intre Alfred de Musset și George Sand a fost ceace se numește *nepotrivire de caractere*. El aveă o fire inegală, care-l făcea ca dintr'un extrem să cadă în celălalt. Ea, pe de altă parte, eră de o natură caprițioasă, ca-

racterizată printr'o continuă schimbare. Așa se esplică marele număr al amanților ei.

În zicătoarea banală și ridiculizată «ești ingrată, dar te iubesc» este mult adevăr. Se poate ca o persoană, pe lângă unele mari cusururi, să aibă și unele prețioase calități. Și atunci sufletul se află într'o continuă tortură; căci, pe de o parte, se simte atras de calități; iar pe de alta, respins de cusururi.

Aceasta a fost starea sufletească a lui Alfred de Musset față de George Sand. O blamă pentru nestatornicia ei, însă în acelaș timp se simțea atras către dânsa de farmecul ei misterios și de plăcerea sexuală.

Nu putem admite că ceace a îndepărtat pe George Sand de Alfred de Musset au fost numai defectele sufletești ale acestui poet nenorocit, mai ales că dânsa l'a părăsit, când el se află în luptă cu moartea, din ghiarele căreia a scăpat cu mare greutate.

Adevărata cauză este apariția în scenă a lui Pagello, remarcabil printr'o rară frumusețe și prestanță.

Că George Sand l'a iubit vre-o dată pe Alfred de Musset, ne lipsesc probele îndestulătoare. Mai admisibil este că nu. Căci atunci când ai iubit într'adevăr, nu poți trece atât de repede dela un amor la altul. Sau, ce vedem la dânsa? Că trece numai decât din brațele lui Musset în acelea ale lui Pagello.

Nu suntem oare în drept să bănuim că pentru dânsa acest așa numit amor a fost numai un caprițiu trecător al simțurilor.

III

Sunt mulți cari contestă dreptul să ne amestecăm în viața intimă a literaților. Ei spun că ceace trebuie să ne intereseze dela un artist, sunt operele sale, abstracție făcând de incidentele vieții; căci, foarte adesea după ce le aflăm ne apar mai micșorați decât ne închipuiam din scrieri, iar operele își pierd o parte din farmecul lor.

Nu putem împărtăși această părere.

Mai întâiu, adesea este în interesul unor scriitori să le cercetăm întâmplările vieții. Astfel este cazul, de exemplu, cu *Alfred de Musset*.

George Sand, după moartea poetului, ca să se răzbune, a scris un roman, *Elle et Lui*, în care el este înfățișat într'o lumină defavorabilă, iar dânsa caută să pozeze în victimă. Un roman cu cheie, în care nenorocitul amant este defăimat în mod pieziș.

A fost necesar, prin urmare, să se cerceteze mai de aproape relațiile dintre *el* și *ea*, pentru a se constata adevărul. Din această cercetare, dânsul a eșit reabilitat.

Afară de aceasta, din punct de vedere psihologic, este de mare însemnătate să cunoaștem amănunte asupra vieții literaților. De ce oare ne-or interesă mai mult psihologia unui om de rând, a unui om mediocru decât aceia a unui om superior?

Mulțumită acestor cercetări, mai aflăm și *geneza* multor opere literare. Astfel, în cazul de față, constatăm că torturile geloziei, atât de genial descrise în cartea lui Musset, *Confession d'un enfant du XIX-e siècle*, sunt acelea pe cari le-a suferit dânsul, în timpul când a trăit cu George Sand și a început a se îndoii de fidelitatea ei. Iar scrierile lui mai toate, scrise dela în-

1) Faguet, *Amours d'hommes de lettres*, Paris, pag. 451. 2) Mariéton, pag. 110. 3) Mariéton, pag. 109. 4) Mariéton, pag. 16. 5) *Correspondance*, p. 83.

ceputul acestui amor nenorocit și până la sfârșitul vieții sale, au fost inspirate de acest grozav eveniment din sbuciumata lui viață.

Din toate aceste anchete constatăm, că plăcerile și durerile descrise în scrierile literare n'au fost fictive. Autorii le-au rupt din propria lor viață, atribuindu-le unor personaje convenționale.

Pe diletanți se poate să nu-i intereseze decât pur și simplu opera literară. Psihologii și criticii nu se pot mărgini la aceasta numai. Ei caută mai mult decât simpla distracție și chiar dacă sunt expuși să nu simtă tot farmecul unei scrieri, din cauză că este micșorat de multe amănunte neplăcute privitoare la geneza ei și a vieții autorului; în schimb, dânșii află adevărul, află cauzele ascunse ale operelor artistice.

Cu cât cunoaștem mai multe, cu atât setea de a cunoaște ni se mărește, fără însă ca fercirea să ne devie mai accesibilă; ba chiar dimpotrivă. Iar din studiul amănunțit al vieții marilor artiști ajungem la convingerea, că foarte adesea suferința este o condiție de căpetenie a producțiilor în adevăr geniale și că nenorocirile lor nu sunt numai un izvor de durere; dar mai cu seamă, de inspirație.

N. ZAHARIA.

I S T O R I A

BUCUREȘTII ÎN SECOLUL AL XIX-LEA

PRIVIRE GENERALĂ

În legătură cu marile drumuri ce uniau valea Dunării cu orașele de peste Carpați sau răsăritul Țării Românești cu valea Oltului și în centrul regiunii de cultură, Bucureștii a trebuit să fie punctul de concentrare cel mai comod al comerțului. Atât prin această situațiune naturală, cât mai ales prin situațiunea lui politică, el s'a dezvoltat în decursul vremilor, ajungând astăzi una dintre cele mai strălucite capitale. Într'adevăr, fiind mai întâi reședință de vară a Domnilor Țării Românești în secolul al XIV-lea, apoi reședință permanentă din secolul al XVII-lea, Bucureștii progresa cu pași repezi. Pe lângă că era metropola culturală și politică, în secolul XVIII-lea, sub domniile Fanarioților, deși expusă la multe nenorociri, deși avea înfățișarea unui oraș pe jumătate grecesc, capitala noastră își ia în mod definitiv caracterul unui adevărat loc de comerț internațional¹⁾.

Cu darurile pe cari natura în mare parte i le dădea, Bucureștii a putut înfrunta mari nenorociri: cutremure și epidemii, revolte și distrugerii, focuri și inundări, domnii rele și puține bune.

O bună parte din secolul al XIX — de care ne ocupăm în această lucrare — păstrează pentru Istoria Bucureștilor șirul continuității evenimentelor din secolul trecut. Astfel că «fuga disperaiilor» din 15 Mai 1801 de sub *Mihail Șuțu*, primul domnitor al Țării Românești în secolul al XIX-lea, nu era întru nimic deosebită de groaza ce cuprinsese pe locuitorii Bucureștilor în 1793 din cauza răsoalei lui Pasvantoglu, dela sudul

Dunărei; cutremurul din 1802 (14 Octomvrie) de sub următorul Domn *Al. Șuțu*, amintia Bucureștilor sgu-ditorul cutremur tot din 1793, și pe celelalte cinci auxiliare din acelaș secol.

Aceeaș deasă schimbare de stăpânitori, aceeaș neorânduială, aceleași nenorociri. Focul din 1804 (28 August) și apoi cel din 1806 de sub *Constantin Ipsilanti* și inundările din 1805 erau fapte cunoscute dealungul secolului al XVIII-lea. Și, pentru ca tabloul să fie și mai negru, și în acelaș timp mai asemuitor negrei pagine a domniei fanariote, izbucni în 1806 războiul între Ruși și Turci, cari își găsise ca teren de luptă tocmai Bucureștii. Boierii fug, populațiunea își caută adăpost aiurea, bisericile și clădirile noastre publice servind de cazarme și grajduri străinilor. Și cu stabilirea ocupațiunii rusești, șase ani de suferință, de pustiu și de jale se întinse în București.

Și totuși nenorocirile nu se opresc aici. Domnia lui *Caragea* cu neajunsurile ei, va fi încă un semnal de suferință, nu însă cel din urmă. Într'adevăr, în 12 Decemvrie 1812, chiar în noaptea instalării pe tron a lui *Caragea*, izbucnește — ca un semn de rău augur — un nou incendiu, care arde din temelie palatul domnesc din dealul Spirei (azi: Arsenalul armatei). Iar o zi după aceasta izbucnește ciuma, rămasă în istorie sub numele de «Ciuma lui *Caragea*», care secera în capitală câte 300 de oameni pe zi, care a secerat în total 70.000 suflete în toată țara, care aduse pustiu și jale în întreg Bucureștii. Lumea se dedea la tot felul de viclenii și hoții, dela un cap la altul stăpânia o neorânduială generală, care se termină în 1818 cu fuga lui *Caragea*, luând cu sine și tezaurul public de 18.000.000 lei. În urma lui a rămas posterității o zicătoare faimoasă, care designă o stare de lucruri asemuitoare celei din timpul acestui domnitor: «se fură ca pe vremea lui *Caragea*». De-abia se liniștise puțin lucrurile sub *Al. Șuțu* (pentru a doua oară în acest secol) și, în 1821, cu izbucnirea eteriei în București, cu venirea lui *Ipsilant* și în sfârșit cu revoluțiunea lui Tudor, înregistrăm cea mai grozavă epocă din istoria Bucureștilor contemporan: timpuri de băjenerie, de emigrări, de pustiu.

În 18 Mart 1821 Tudor intră în capitală cu pandurii săi și-și stabilește lagărul în casa Brâncoveanului, la poalele dealului Mitropoliei; garnizoana orașului sub comanda căminarului Sava ocupă Mitropolia; iar *Ipsilant* sosește la Colentina, unde merseră de i se închină boierii și armata.

Și astfel Bucureștii devenise scena, în care trei partide își disputau tărâmul: Tudor care reprezinta națiunea, *Ipsilant*, șeful eteriștilor și Sava, care reprezinta paza orașului. Svonindu-se apropierea Turcilor, Tudor se întărește la Cotroceni; eteriștii sub motiv de manifestare națională jefuiau orașul. Atunci intră Turcii în oraș, zdrobesc pe Grecii, și bagă în țepă o sumedenie de oameni. Un măcel îngrozitor se încinsese pe stratele orașului; se omorau Turcii cu Grecii, arnăuții lui Sava cu Grecii și cu Turcii. Aceștia oferiau pentru fiecare cap de arnăut o mahmudea. Câți locuitori n'au fost omorâți pentru mahmudelele Turcilor!

«În timp de trei ore Turcii tăiară fără înduare și «cărară la capete; omorul s'ar fi putut prelungi și mai

1) V. și Em. de Martonne, *la Valachie*, p. 329.

«mult, dacă un neguțător, ce era în favoare, n'ar fi observat Pașei că capetele tăiate covârșise cu prisos «numărul arnăuțimei ce intrase cu Sava în București¹⁾».

«Bucureștii părea luat cu asalt și trecu sub sabia și foc: casele erau pustiite și dărăpănate; multe din «biserici transformate în grajduri; pretutindeni ruine și orașul întreg expus pe tot minutul la excesele hor-delor nedisciplinate de ianiceri...²⁾».

Astfel în 1822, Grigorie Ghica, primul domn pământean, după un secol și jumătate de domnire streină, intră în capitala țării în mijlocul dezolației generale.

Avântul național de progres pe care părea a-l fi luat Bucureștii sub acest meritos domnitor a fost înăbușit în 1829 prin ocupațiunea rusească (1829—1834); Bucureștii era sub guvernarea *Președintelui deplin împuternicit al divanurilor Moldovei și Țării-Românești*, Kisselef. Astfel începe epoca *regulamentului organic*. În tot timpul perindării războiului între Ruși și Turci, care s'a terminat prin convenția dela Akerman, București a avut să îndure multe dela armatele rusești; pe lângă aceasta se adaugă holera din 1831, care secără peste 2000 dintre locuitorii orașului.

Bunurile rămase capitalei, atât de chestiuni de municipalitate cât și în administrațiune de pe urma regulamentului organic, se datoresc mai mult guvernatorului Kisselef; dar dacă articolele regulamentului aduceau părți favorabile Românilor, ele aveau însă la bază tendința manifestă de a apropia cât mai mult țările românești de puternica vecină Rusia în vederea unei schimbări a hotarului ei la Dunăre. Iată de ce regulamentul organic nu putea să rămână. Imprejurările din urmă ne vor arăta aceasta.

În 1834 — în urma unei înțelegeri între Poartă și Rusia — fu numit domn în Țara Românească *Alexandru Ghica*, fratele gospodarului domnitor Grigorie Ghica. El vine într'un timp când în București mințile se mai ascuțise, inimile se deschisese, ca urmare a școalei naționaliste a lui Lazăr... Păcat numai că acest nou Domnitor n'a avut curajul și voința statornică în acelaș grad în care avea gând bun pentru binele țării. Iată de ce și de aci încolo Rusia continuă să se amestece în administrațiunea țării. Faptul acesta nemulțumi pe mulți din «obșteasca adunare» și în deosebi pe Ion Câmpineanu, tovarășul de aproape al lui Eliad la înființarea societății filarmonice. Câmpineanu fu arestat și în acelaș timp spiritele se determinară în contra domnitorului. În timpul domniei lui, Bucureștii a îndurat o mare inundație de ploaie (1837) și un violent cutremur în 1838. Perzând în cele din urmă simpatiile Rușilor, aceștia intervin la Poartă și isbutesc să fie înlocuit în 1842 cu *George Bibescu*.

În epoca acestuia de guvernare, după plac, Bucureștii a fost prada celui mai groaznic incendiu ce l-a suferit vreodată (1847): au ars 13 mahalale și 12 biserici. A fost nevoie de intervenția statului pentru reclădirea caselor și acoperirea neajunsurilor. Se vede că această mare nenorocire a fost prevestirea a altor două din anul următor: o nouă epidemie de holeră și revoluția națională din 1848, care puse capăt domniei refractare a lui Bibescu.

Sătui de protectoratul rusesc, încălziti la ideile liberale ale apusului, tinerii generațiunii patriote dela 1840, membrii ai societății «Frăția» din 1843, proclamară în 9 Iunie 1848 noua «Constituție». Având poporul de partea lor, ei siliră pe Vodă Bibescu să semneze această constituție. Domnitorul și abdică, două zile după aceasta (13 Iunie). Atunci se numi un guvern provizoriu alcătuit din 5 membri, 4 secretari și 7 miniștri, cari ca să asigure trănicia mișcării lor intră în legături diplomatice cu Turcia și puterile europene¹⁾.

Constituțiunea cea nouă a fost aclamată în 15 Iunie pe câmpul Filaretului (numit de atunci câmpul libertății) în timp ce poporul bucureștean plimbase Regulamentul organic pe un car funebru, cu bocitoare și lăutari, apoi îl rupsesse foaie cu foaie și-l aruncase într'un foc mare în mijlocul pieții.

În acelaș an Bucureștii a fost scena încăerării din Dealul-Spirei (13 Septembrie) între vitejii pompieri români și oștile turcești, intrate în oraș; Bucureștii a mai văzut tot acum șuvoiul de lăcuste rusești în număr de 60.000 înaintând spre el, ca să restabilească așa zisa «ordine legală». Și ca urmare a acestui ultim eveniment Bucureștii deveni iarăși scena schingiuirilor, și arestărilor, surgihunurilor și omorurilor.

În urma acestora vine Convenția dela Balta-Liman (19 Aprilie 1849) între Rusia și Poartă, numindu-se domn în Muntenia pe șapte ani *Barbu Știrbeiu*. El — ca și domnul Moldovei Grigorie Ghica — avu o domnie foarte turburată: Bucureștii văzu timp de 7 ani trei națiuni ocupându-l una după alta: După Turci dela 1853 Rușii până în toamna lui 1854 și în sfârșit trupele austriace până după încheierea tratatului dela Paris (18 Martie 1856). În loc de domni se numiră acum în principate *Caimacami*.

În sfârșit, ca îndeplinire a unei dorințe ce bătea în fiecare inimă de Român, ca realizare a unui vis închipuit în mintea atâtor generațiuni, în urma adunărilor ad-hoc, care exprimară convenției dela Paris dorințele Românilor, Bucureștii a văzut în 1862 — în urma alegerii fericite din 5 și 24 Ianuarie 1859 — adunările generale din ambele principate întrunindu-se în sânul lui sub un singur domnitor, *Alex. Ioan I Cuza*.

În mijlocul atâtor frământări, din care totuși capitala noastră a isbutit să iasă cu fața curată, nu s'a ținut niciodată în seamă o datorie mare pentru oraș și pentru binele obștesc: «municipalitatea». Ea este un factor principal în educația cetățenească și în dezvoltarea materială a locuitorilor; instituțiunile ei trebuia să fie tari prin legi și prin obicei, ca să poată exercita o înrăurire salvatoare asupra societății și să realizeze îmbunătățirile în general simțite de capitala noastră până după jumătatea secolului al XIX-lea

Ei bine, sub binecuvântata domnie a *principelui și regelui Carol*, Bucureștenii au avut norocul să vază — după strălucita victorie, ce aduse independența țării, după defilările glorioase ale armatei în 1878 pe Podul Mogoșoaiei (numit de atunci Calea Victoriei), după încoronarea țării cu rangul de regat și sărbătorirea acestui

1) și 2) *Revista Română*, 1861, p. 629, 630 (Berindeiu—Bucureștii).

1) Vezi: Tocilescu, *Istoria Românilor*.

mare act la Mitropolie în 1881 — și îndeplinirea unor atât de simțite nevoi din partea municipalității: stradele, clădirile mari, îngrijirea lor, întemeierea multor stabilimente de utilitate publică, toate acestea au adaus la progresul culturii și științei, realizat în ultima jumătate a secolului al XIX-lea, la organizația și administrația modernă și au făcut din Bucureștii orientall de odinioară o atât de frumoasă capitală modernă!

* * *

În secolul al XVIII-lea Bucureștii oferia următoarea înfățișare: «Bucureștii are din vechime stradele podite cu grinzi de stejar în loc de pavagii; are de asemenea foarte multe case de boieri spațioase, dar rău întreținute și rău dispuse, deși clădite din cărămidă. Aceste case nu păstrează nici o rânduială, nici o aliniere; ci sunt răspândite ici și colea, și au în genere grădini și curți despre strade.

«Dela o margine până la alta a orașului, în lungime trebuie aproape o oră și jumătate și în lărgime jumătate din acest timp.

«Mulțimea bisericilor și capelelor, edificate parte de lemn, parte de piatră sau cărămidă, care se urcă la numărul de 60 și mai bine și care au trei, cinci până la nouă turnuri, dau de departe acestei localități spectacolul celui mai strălucit oraș. Dar impresiunea dispare îndată, căci dela intrare dai de un îndoit rând de cocioabe în ruină situate d'alungul stradelor principale dela un capăt până la altul și locuite de neguțitori și de cârciumari». (Sulzer).

În primul pătrar al sec. al XIX-lea Bucureștii aveau exact aceeași înfățișare a unui oraș oriental: strade încurcate și neîngrijite, case mici și mari, ascunse în mijlocul grădinilor și viilor întinse, cari numai de departe dedeau un aspect mai frumos. Iată într'adevăr ce spune un călător strein prin București pela 1821: «De aproape Bucureștii nu par mai mult decât o mazăgălire grosolană; la o oarecare distanță, dintr'un loc ridicat, se prezintă într'un chip foarte avantajos vederii; dar el seamănă cu o frumoasă decorațiune de teatru, care încântă ochii, când e privit de departe»¹⁾.

Înăuntru Bucureștii avea înfățișarea unui mare oraș neîngrijit, mai ales că era situat pe un fond jos și mlăștinos²⁾.

Ca încă o notă, încă un stigmat al barbariei ce înfășura capitala noastră la începutul secolului de care ne ocupăm, pe lângă tăcerea adâncă ca pustietatea, pe lângă întunecimea grozavă din timpul nopții, acele neîntrerupte obiceiuri din trecut, aceleași nesățioase dorințe de omoruri...

«Văd încă ca cum ar fi fost eri, cutremurându-mă în sufletul meu de copil, rândurile de capete ale condamnăților înfipte în țepi împrejurul mării închisorii!»³⁾

Și suntem la 1825, când totuși erau timpuri mai bune pentru locuitorul Bucureștilor, când gospodarul Grigorie Ghica încercase să îndrepte străzi, să paveze pe unele din ele cu piatră de râu, să pună primele felinare pe podul Mogoșoaiei; încercase să dea dreptate în măsuri

mai cinstite ca mai înainte și pusese astfel primele semne ale viitoarelor progrese, realizate într'adevăr în puținii ani din urmă.

Situat de ambele margini ale Dâmboviței, ocolit în spre răsărit de câmpii și bălți, spre apus de frumoase dealuri cu grădini; la fel înconjurat la miazăzi iarăși de câmpii, iar la miază noapte de dealurile întinse cu vii, Bucureștii a întâmpinat o mare pedică în desvoltarea lor chiar din pricina acestui râușor. Cu mult mai multe ondulațiuni ca astăzi, Dâmbovița se desfăta în bună voie prin mijlocul Bucureștilor, amenințând adeseori unele din suburbiile orașului¹⁾ cu inundările sale. Și deși, încă înainte de 1870 a fost despărțită la distanță de două poștii de capitală, abătându-i o parte din apele sale în râul Ciorogârla, totuși Dâmbovița inunda și în capitală mai ales primăvara din cauza venirii apelor mari, umflate din cauza morilor din vale. De aceea erau organizate societăți de salvare, adunându-se de cu vreme proviziuni pentru timpuri de nevoie; chiar și oștirea săriă la caz de nevoie, ca să dea ajutor locuitorilor bântuiți de aceste nenorociri ale inundărilor¹⁾.

Iată de ce anul 1880, cu marile lucrări de canalizare înseamnă în istoria Bucureștilor contemporan odată de foarte mare importanță prin acel mare act al rectificării Dâmboviței. Înălăturându-se bălțile și băltoagele din unele suburbii mărginașe ale Bucureștilor, asigurându-se pacinica desvoltare a locuitorilor din preajma Dâmboviței, s'a efectuat și un act însemnat de igienă publică, care a îngăduit o normală și simțitoare creștere a populațiunii: aceasta va alcătui unul din capitolele lucrării noastre; pe dată ce populațiunea se înmulția, limitele de întindere ale orașului se îndepărtau tot mai mult spre periferie: *problema întinderii* Bucureștilor, al spațiului ce-l ocupă și modalitatea unei potrivite delimitări pentru o posibilă administrațiune municipală, delimitare în strânsă legătură și cu populațiunea—va alcătui un alt capitol; impresiunea generală a străzilor, clădirilor și mahalalelor ce-ți oferă ele dealungul sec. al XIX-lea, precum ca un corolar la acestea: *modul de iluminare și de pietruire*, vor alcătui un al treilea capitol; oarecum subordonat acestui capitol va urma un al patrulea privitor la cercul de restrângere al *stradelor comerciale* și specificarea lor; la acesta se vor adăuga *mijloacele de comunicațiune, fabricele* și sfera lor de întindere, și în sfârșit un mic capitol privitor la *Evrei*, răspândiții negustori de mărunțișuri... Astfel se va încheia prima parte a «Bucureștilor în secolul al XIX-lea».

În partea a doua vom urmări *instituțiunile de cultură*—școala și biserica—pas cu pas, în desvoltarea lor și în însemnătatea lor vădită pentru viitorul intelectual și trecutul artistic al capitalei.

În sfârșit, a treia parte va cuprinde *împrejurimile Bucureștilor*, satele ce cad zilnic în sfera vieții orașului.

VASILE V. HANEȘ.

Colecțiunea celor 7 volume apărute din

NOUA REVISTĂ ROMÂNĂ

se găsește de vânzare, cu prețul de lei 35, la *librăria Eskenasy, Bulevardul Academiei No. 1. București.*

1) Wilkinson, *Tableau historique, géographique et politique de la Roumanie*, p. 81.

2) Idem, p. 78.

3) Bichamp „*Souvenire personale*“ (*Revista nouă*, VII, p. 93).

1) Isvorul, Arhimandritul, Mihai Vodă, Sf. Elefterie și Gorganul.

1) Papassoglu.—Istoria Buc., p. 30.

NOTE ȘI DISCUȚIUNI

SFÂRȘITUL UNEI CAMPANII

Onor. d. Tzigara se crede nevoit a reveni asupra «chestiei», care începe a'i deveni «penibilă». Il înțeleg foarte bine. Cât timp mă ataca din metrezul Conv. Literare cu tot felul de proiectile levantine și eu nu găseam timp de pierdut pentru a'i răspunde, îi mergeau socotelile bine; dar îndată ce i-am smuls postîșa penelor false, cu care atâta vreme se păuna, și l'am arătat publicului în toată ridicula-i golicieune, începe a căpăta oarecare conștiință și a declara că 'i «devine penibil». Dacă ar fi avut întregă conștiința, i-ar fi devenit ceva mai mult decât penibil: de rușine și-ar fi băgat capul în pământ și n'ar mai fi îndrăznit să sfideze publicul cu o nouă serie de «tzigarisme».

1. Se înțelege, în primul rând, n'o slăbește cu plagiatul; e lucru firesc să stărue în această acuzațiune; cu spulberarea ei el își vede prăbușindu-se singurul stâlp pe care s'a răzimat șandramaua de minciuni și clevetiri ridicate împotriva mea, și e deci chestie de viață să se ție grăpiș de ea și să nu recunoască nici în ruptul capului falșitatea și lipsa de temei a calomniei. Pentru toți oamenii cu bun simț și de bună credință, acuzația de plagiat se potrivește ca nuca în perețe cu o carte, în prefața căreia se declară verde și fără ocol, că este alcătuită din utilizarea a o sumă de isvoare și că baza ei o formează *date cunoscute*, rezultatele cercetărilor științifice de peste un secol. A mă acuza deci de plagiat atunci când în câteva pasaje (dintr'o carte de câteva sute de pagini) regăsești câteva din aceste *date cunoscute* — cele mai multe cunoscute din manualele uzuale de antichități romane — însemnează ori că ți-e cu totul atrofiat simțul adevărului celui mai simplu, ori că, pentru a-ți ajunge un anumit scop, nu te dai înapoi dela nici o îndrăsneală. O asemenea îndrăsneată procedare nu poate avea loc decât numai la noi, unde controlul e mai greu de făcut și unde cuvântul plagiat se aruncă cu cea mai mare ușurință.

Deci cum să calific pe un om care, în ciuda evidenței și a logicei cele mai elementare, continuă a mă ponegri cu o răutate și îndărătnicie cu totul neomenească? Oare n'a fost drept când un istoric premiat al Academiei, caracterizându-i această răutate, îl taxează cu epitetul de «câne» și — prin perifrază — chiar cu epitetul de «canalie»?

2. Mă învinuiește că «am coborât discuția științifică la o afacere personală». Cine a făcut-o asta, eu sau el? Cine mi-a făcut proces de «înalță morală publică»? Cine *m'a injurat* în Conv. Literare (Octombrie 1908), atunci când, cu tot atacul său bizantin, i-am răspuns cu o modestie și cuviință, pe care prietenii mei au găsit-o prea «academică» pentru cel care n'are lege și sfințenie când e vorba să desființeze pe adversarul său?

Că n'are lege și sfințenie, am constatat-o în rândul trecut cu o sumă de fapte, care au pecetluit pentru totdeauna personalitatea sa. Constatările de până acum le putem ilustra astăzi cu un alt stoc de proaspete «tzigarisme».

3. Așa bună oară, vrând după obiceiul să pescuiesc în apă tulbure, denaturează textul articolului meu, când l'am învinuit că «a înșelat și și-a bătut joc de buna-credință a unor persoane onorabile și sus puse», referind aceasta la profesorii universitari, pe cari zice că-i acuz de «rea credință» (când, unde?), pe când în realitate, cum fiecare înțelege, m'am raportat la cei care au făcut în Cameră interpelări asupra «concepției arheologiei».

4. Am spus că «în calitatea sa de profesor de estetică la școala de Belearte, n'a făcut, cum era dator, măcar o *lecție de estetică*». Imi răspunde că «a făcut cursul complect la vremea lui». Răspuns șiret și-n doi peri, dat anume ca să ne înșele, pentru că nu e vorba de cursul său în genere (curs de istoria artelor), ci de *estetică*, ce-i este impus anume de lege ca să-l facă, și pe care, deși îl promite de ani îndelungați, *nu-l face* pentru motivul explicat de noi cu dovezi, că *nu poate*, neavând studiile și cunoștințele necesare.

5. De aceea caută să 'mi răspundă cu represalii și mă acuză că n'am făcut în decursul anului decât 15 ore de arheologie. Minciună sfruntată. Am făcut *de doi ani încoace câte trei ore* pe săptămână — un ceas și jumătate curs și un ceas și jumătate seminar, în care am completat cursul meu; să se ție seamă însă că — precum pot mărturisi studenții mei — *de cele mai multe ori* am prelungit acest curs de fiecare dată aproape la *două ore*. Așa încât el în total se ridică la cel puțin de trei ori atâta cât afirmă calomniatorul meu.

Din acuzația făcută ar urma că eu nu mi-am făcut cursul regulat, ceea ce e un neadevăr foarte lesne de dovedit. Dela curs n'am lipsit decât numai o *dată* în ajunul concursului ce am avut și încă o *dată* în urma unui deces în familie. Ba mai mult: am fost împiedecat de a ține prelegeri când a fost ocupată sala de curs cu examenile de capacitate. Totuși eu nu m'am dat înlături, ci mi-am continuat prelegerile în sala de mulaje a Muzeului.

6. O nouă acuzație mai stupidă decât multe altele e că «m'am bucurat de burse, de ajutoare, de concedii etc. dela venirea mea în țară în 1889 din Pesta»¹⁾. Eu n'am avut în țară *nici o bursă* și mi-am făcut studiile universitare ca și în parte doctoratul în străinătate cu banii părinților mei. Am avut — și aceasta după muncă îndelungată de profesor și publicist — un singur ajutor ministerial pentru completarea studiilor mele arheologice în străinătate. Calomniatorul vorbește de «diverse burse», pe care le-aș fi obținut fără concurs. Mă confundă *dinadins* cu studenții macedoneni dela Școala Normală dintre anii 1890--93. Eu n'am făcut parte din acești studenți cari au fost aduși din Macedonia și întreținuți ca bursieri ai statului «fără concurs». Deci totul se reduce la ultimul ajutor amintit mai sus, pentru care sunt recunoscător celor ce mi l'au dat și față de

1) Prin ultimele cuvinte («venirea mea în țară») lasă a se înțelege că eu aș fi un „venetic” în contrast cu onor. D-nu Samurcaș care ar fi „indigen”. Cu toate acestea nu 'i voi face o acuzație pe tema originii etnice, căci nu arareori s'au văzut oameni din neamul său deplin asimilați în moravuri și foarte cum se cade în viața noastră publică, pe când onor. D-l Tz. cu apucăturile sale a rămas — după D-l Dr. Istrati — „un specimen din cea mai tristă epocă a Fanarioților.”

cari nu voiu ajunge nici odată până la acea «neagră îngratitudine», care l'a făcut pe onor. D-nu Tz. să înjure și să caute cu orice preț să desființeze pe cel care i a dat ajutorul și puțința de a-și face studiile în străinătate. Dacă ajutorul mi s'a dat «fără concurs» (de altfel ajutorul se dă fără concurs) e că am fost recomandat de universitate și eram deja doctor într'o specialitate înrudită cu acea pentru care am fost ajutat.

7. Mai departe îmi reproșează că «m'am retras dela concursul» care urma să se ție anul acesta în 15 Ianuarie. Se știe că acest concurs a fost publicat anume pentru a pune la probă pe cei doi candidați la catedra de arheologie, pe mine și pe onor. D-nu Tz. Dar boerul nostru nu s'a prezentat, căci n'a îndrăznit, de oarece, cum am spus, era un *candidat de contrabandă* neavând studiile și cunoștințele necesare în știința arheologiei propriu zise.

Văzându-mă singur și fără concurent, am cerut în scris și am obținut consimțământul comisiei, ca să se publice din nou concurs pe baza lucrărilor, ceea ce s'a și făcut. E întrebarea acum, dacă onor. d-l Tz. a dispărut cu ocazia concursului oral, care sunt motivele care l' fac să apară din nou ca concurent? În orice caz nu activitatea sa științifică.

8. Mă acuză că «am fost, ca funcționar, înlăturat dela Academie pentru incapacitate de lucru». Iarăși minciună sfruntată. Se știe de mai mulți, că în interes de familie, fiind silit a sta departe de București un timp mai îndelungat, am fost nevoit să părăsesc serviciul dela Academie, ceea ce a avut ca urmare înlocuirea mea prin altul pentru îndeplinirea funcției ce ocupam. Aceasta n'a fost din motiv de neglijență și mai puțin *din motiv de incapacitate*, cum cu nerușinare insinuează acuzatorul meu. Fostul meu șef, d-nul I. Bianu, o știe și poate da oricând lămuririle necesare.

9. Amintește faptul s'ovnit, că în traducerea unui volum de documente făcută de mine (și în mică parte de d-l Litzica) pentru Academie, s'au găsit «numeroase erori» și mă acuză că eu tac și «nu protestez». Dar nici n'am pentru ce să protestez, deoarece acele erori, cum m'au asigurat cei în drept, nu privesc pe «traducător», ci pe *istoric* (e vorba de identificarea de numiri de persoane, de toponimie, poate cumva și de redarea unor termeni și cuvinte turcești etc., ceea ce cade în sfera altor specialiști și nu scade câtuși de puțin valoarea sau fidelitatea traducerii). Sunt bine informat că D-nul N. Iorga a făcut-o ca istoric și n'are nimic să-mi reproșeze ca elenist (părerea bună a D-sale despre mine *ca atare* a exprimat-o de mult nu numai în particular, ci și public, în Semănătorul). Așa dar faptul citat a fost anume relevat de calomniatorul meu spre a deruta opinia celor neștiutori și a «exploata momentul».

10. Mai departe afirmă că «toată munca mea consistă într'o traducere și un plagiat» și că «decu toate «bunurile» de care am beneficiat din partea statului au fost inutile». A desminti din parte-mi această afirmare grosolană și nerușinată cred că e de prisos. Căci o desmint într'o sumă de lucrări și reviste românești și străine penele unor fruntași în literatură și știință, și mai presus de toate o desminte în modul cel mai strălucit raportul pe baza căruia Academia Română, răsplătin-

du-mi munca îndelungată și depusă în vre-o zecime de lucrări și în zecimi de studii și articole publicate în diferite reviste, m'a ales cu 23 voturi (din 24) ca membru al ei corespondent. De atunci e un an și eu totuși n'am dormit pe laurii activității mele din trecut (ca onor. D-l Tz. pe laurii volumului «studiilor sale critice»), ci am scos la lumină două lucrări: traducerea tragediei lui Sofocle, *Electra*, și monografia «*Vase pictate grecești*», din colecția Muzeului Național (nu mai vorbesc de reorganizarea acestui muzeu făcută în decursul acestui an). Mai mult încă: dacă polemicele ordinare ale adversarului meu nu mi-ar fi stingherit în mod intenționat activitatea, astăzi mai dam la lumină o a treia lucrare.

11. Dar unde atinge sublimul în ironie, e când cu toată liniștea unei conștiinți adormite, afirmă că eu «toată vieața m'am mulțumit ca la umbră, pe tăcute, să încasez marile jertfe», adică bunurile amintite. Comentariile mele aici ar fi foarte bogate și sugestive, dar nu e locul nici timpul să le fac și deci le rezerv pentru altădată, dacă va fi nevoie. Atâta pot să spun însă, că singurul meu noroc, cât timp am beneficiat și eu odată de ajutorul statului, a fost că, la răstimpuri, m'am putut adăposti în casa părintească și că, pe lângă asta, au fost câțiva prieteni și binevoitori, cari m'au sprijinit cu sfatul bun, de am putut duce la capăt studiile începute. Altfel mi-ar fi fost greu să nu renunț la «marile beneficii», pe care, închizând cu șiretenie un ochiu, se face că mi le invidiază onor. D-l Tz. Dar de ce nu spune în acelaș timp, că atunci, când eu «încasam marile beneficii» (pentru care familia mea s'a ales cu pierderi și împovărări grele), D-sa nu înceta de-a acapara în țară, cu meșteșugul știut, situațiile ce le are azi și care, în sumă rotundă (trei lefuri grase) reprezintă o *leafă ministerială*? Are dreptate onor. D-l Tz. să rădă de *foloasele mele*; știe că trăește într'un mediu nenorocit, în care adeseori nu munca răbdătoare și cinstită se răsplătește și triumfează, ci *insușirile* cu care D-sa e înzestrat cu prisosință.

12. De aceea să nu ne mire când îndrăznește a zice că «un *caracter umil* (adecă eu) nu poate îngădui ca un altul (Tz.), în apărarea *muncei și idealului* său, să fi fost nevoit să întrebuițeze *poate unele și mijloace mai energice*». Cu alte cuvinte, în ochii impertinenței, modestia mea e «caracter umil», iar distrugerea altora și mai ales a binefăcătorilor săi pe căile cele mai mârșave pentru înlocuirea lor înseamnă urmărirea *unui ideal cu mijloace mai energice*!??

13. Deci—continuă lăudându-se— «îmi rămâne satisfacția sufletească (leafa ministerială o uită!) că din toată această luptă în interesul artei naționale a rezultat ceea ce se vede», dar a cărei «apreciere nu se poate cere d-lui M. care veșnic a rămas cu desăvârșire străin de asemenea preocupare». Înțelegeți ce vrea să zică onor. d. Tz., cum că revirementul produs nu de mult în opinia publică din țară relativ la arta națională și tendința artiștilor noștri de-a naționaliza arta e opera *văzută* a activității sale de om de știință și critic estetic! De bună seamă, ca efect al volumului său de «studii critice», care zac brăcuite prin librării și n'au fost măcar răsfoite! Să nu te pufnească râsul! D-nul Tz. promotorul mișcării artistice din țară, tocmai D-sa *parazitul* acestei

mişcări! Dar mișcarea a pornit înainte ca d-sa să fi scris măcar o iotă asupra artei pământene. Se știe că îmboldul cel mai mare în naționalizarea artei l'a dat curentul naționalist al d-lui Iorga și colaboratorilor săi (aș putea chiar arăta în cartea d-lui Tz. împrumuturi din teoriile d-lui Iorga), iar moda în această privință a fost consacrată în urma expoziției naționale din 1906. În ce mă privește personal (că eu aș fi rămas cu desăvârșire străin de asemenea preocupări), îi pot răspunde cu fapte că iarăși e o minciună. Mișcarea artistică din București m'a preocupat foarte de aproape; am scris deci asupra ei în mai multe rânduri în «Luceafărul» și «Vieța Românească». Chiar acum în urmă am scris prefața în «Catalogul Tinerimei Artistice», și aceasta după expresia dorință a artiștilor cari au avut mai multă încredere în mine, decât în onor. d. Tz. Că arta națională nu mi-e cătuși de puțin străină, o dovedește și ultima mea lucrare științifică, în care pun în legătură cu dânsa fenomene din arta antică.

Acestea sunt punctele noi și vechi aduse în discuție de onor. d. Tz. Ele confirmă din nou în chip indiscutabil și tot așa de bine ceeace am constatat în rândul trecut; e apucătura fundamentală a activității sale polemice: lipsa totală de scrupul în scornirea minciunii și calomniei. Intru cât în replica sa nici n'a încercat măcar să răspundă la acuzațiile precise și zdrobitoare ce i am adus (căci asta era peste putință), ci s'a mărginit numai să producă o diversiune asupra lor, rămâne deacum un calomniator de meserie, un mistificator al Conv. Literare, un agramat (nu cunoaște nici genitivul pl. al cuvântului ouă), un patentat ignorant în materie nu numai de arheologie, ci și de istoria artei («Odobescu ca arheolog și «studii critice»), un acaparator al muncii altora, un tiran necruțător al celor mai mici și slabi, o slugă și un lingușitor cu schepsis al celor mari și puternici, dela care speră să aibă un folos, și—ceeece mai ales trebuie să dea de gândit și celor ce îi mai rămân prieteni sau protectori—veninosul mușcător al celui ce l'încălzise la sân.

Regret foarte mult că tocmai mie mi s'a dat sarcina ingrată să demasc pe un asemenea om și mai ales regret că a trebuit să abuzez de ospitalitatea acestei reviste; sper însă că osteneala mea n'a fost de prisos, căci în fond—precum va recunoaște orice om de bine—n'a fost numai o chestie personală, ci și una de principiu, întru cât cel ce a fost vizat de mine nu e o apariție întâmplătoare, ci reprezentantul tipic al unei specii de paraziți ai vieții noastre culturale.

G. MURNU

O VISITĂ LA ȘCOALA DE POLIȚIE ȘTIINȚIFICĂ DIN ROMA

Aplicarea pe terenul practic al teoriilor lui Cesare Lombroso și ale elevilor săi, a luat un mare avânt în patria maestrului și rezultatele frumoase ce au dat au pus Italia în fruntea tuturor celorlalte state pe tărâmul dreptului penal; iar institutele anexe acestui drept, ca închisorile, casele de corecțiune pentru minori și poliția, servesc de model tuturor țărilor occidentale.

Sper că în articolele viitoare să arăt organizarea tuturilor acestor instituțiuni și mai cu seamă a noiei legislațiuni pentru minorii delinquenți, reformă care întrece pe toate celelalte, însă de data aceasta mă mărginesc a face o dare de seamă asupra școlii de poliție științifică din Roma.

Înființarea acestei școli, cu o organizare unică în lume, a demonstrat, încă odată, cât poate face un om când are convingerea ideilor sale;—acest om e profesorul de medicină legală dela facultatea din Roma, *Salvatore Ottolenghi*, unul dintre valoroșii discipoli ai lui Lombroso. În anul 1902 el începuse, cu consimțământul ministrului de interne, a ține polițiștilor din Roma, într'o mică cameră din închisoarea «Carceri nuove», un curs de poliție științifică; văzându-se însă foloasele ce trăgeau acei ce urmau aceste cursuri, autoritățile superioare recunoscură imediat această școală ca oficială, iar în anul 1907 școala avea un local special construit pentru ea, și în 1909 cursurile școlii deveniră obligatorii pentru toți funcționarii polițienesci din regat, — și tendința este că acest curs să fie urmat și de către magistrați, în special de către procurori.

Învățământul durează trei luni și s'ar putea împărți în două: investigațiuni judiciare, cari au de scop a da funcționarului polițienesc o cunoștință perfectă a metodologiei raționale pentru a procedea la cercetări, astfel ca nimic să nu rămâie neobservat, — putând ori când reconstitui delictul și putând în același timp întrezări pe autori. Cu această ocazie li se dă cunoștințe de medicină legală, arătându-li-se importanța poziției cadavrelor, a petelor de sânge, etc., și în același timp li se ține un curs teoretic-practic de fotografie, în special de fotografie *segnaletică*, metoda Bertillon.

A doua parte a învățământului, cea mai importantă, este antropologia și psihologia criminală aplicate la poliție. Prin aceasta se deschide funcționarului polițist noi orizonturi. El învață a cunoaște pe omul bolnav, pe delinquentul; el învață cum să se comporte cu delinquentul, cum să-i ia interogatorul, cum să-i ajute aducerea aminte; de asemenea el va învăța metoda practică pentru observațiunile psihologice și interpretarea stărei sufletești; el va ajunge în sfârșit, a cunoaște caracterul delinquentului: ereditar, somatic, psihic și morbos și a se servi cu aceste cunoștinți la găsirea culpabililor. Pentru a ajunge acest scop, la aceste cursuri, nu se fac numai teorii dar se prezintă polițiștilor tot felul de delinquenți, de epileptici, de alcoolici de isterici.

Pe lângă școala de poliție este alăturat și serviciul de „segnalmente», astfel că funcționarii-elevi fac practică în acest serviciu și învață cele mai perfecționate sisteme de recunoaștere a delinquenților, și modul cum vor trebui să țină în curent totdeauna serviciul central de segnalmente.

Aceasta este pe scurt școala de poliție științifică din Roma; că rezultatele ei au fost mai presus chiar decât așteptările, se poate vedea din interesul ce îl arată statul italian, din faptul că mulți polițiști străini au fost trimiși spre a-i urma cursurile, iar pentru Franța serveste de model la crearea unui institut similar. Rezultatul nu face decât să confirme încă odată că instituțiunile statelor trebuie să meargă mână în mână cu progresele științei.

Nu pot încheia, însă, fără a face o întrebare: De ce oare România nu are cunoștință de nimic din ceeace se petrece în Italia? Nu voiu da eu răspunsul, dar nu mă gândesc la marea diferență ce ar exista între un actual polițist român și între unul ce a urmat cursurile dela școala științifică din Roma, completate cu lecțiunile de drept penal și antropologie criminală ce le face Enrico Ferri la facultatea din același oraș.

Roma, 1910.

I. M. VASILESCU
Avocat

G. S. BECHEANU & I. ILIESCU

STRADA LIPSCANI, 26 — BUCUREȘTI — STRADA LIPSCANI, 26

MAGAZIN de NOUTAȚI și MANUFACTURĂ

Lânuri pentru rochii: Hommesponvon, cheviotte gros-côte etc., și

Postavuri în toate genurile.

MATASARIE

Cachemir soie, charmense, crepe de chine etc.

Taffetas din fabrica *Bonnet* culori și negre

Atelier special pentru rochi și confecțiuni

PÂNZĂRIE

Jerseuri, Flanele, Cache Corsets tricotate, Ciorapi și Batiste.

CORSETE

Dantele torchon și broderii veritabile

Rayon special pentru Lingerie și Troussouri

gata și după comandă

PREȚURI FIXE ȘI MODERATE

VIIILE

DUILIU ZAMFIRESCU

2, STRADA ZORILOR, 2

Palatul Muntelui de Pietate

TELEFON No. 25/97

Vinuri de cea mai superioară calitate

LOCAL DE CONSUMATIE

Serviciu la domiciliu

Angrosiștilor li se acordă rabat

Editeurs ·

ZANICHELLI de Bologna, ALCAN de Paris, ENGELMANN de Leipzig, WILLIAMS et NORGATE de Londres.

„SCIENTIA”

REVUE INTERNATIONALE de SYNTHESE SCIENTIFIQUE.

Direction : G. BRUNI — R. DIONISI — F. ENRIQUES
R. GIARDINA — E. RIGNANO

4 numeros par an, de 280—300 pages chacun.

On se plaint de plus en plus des etrets de la spécialisation à outrance à laquelle les hommes des science sont condamnés. *Scientia* a été fondée en vue de concubalancer ces fâcheux effets. Elle publie des articles qui se rapportent aux branches diverses de la recherche théorique, depuis les Mathématiques jusqu'à la Sociologie, et qui tous sont d'un intérêt général : elle permet ainsi à ses lectures de se tenir au courant de l'ensemble du mouvement scientifique contemporain.

Scientia, qui est dans sa quatrième année d'existence, a conquis du premier coup la faveur du monde savant, grâce à la collaboration qu'elle s'est assurée des autorités scientifiques les plus éminentes de l'Europe et de l'Amérique. Elle a publié, outre les articles de ses directeurs : MM. Bruni, Enriques, Dionisi Rignano, des travaux de MM. Poincaré, Picard, Tannery, Voerra, Boutroux, Borel, Fabry, Zeuthen, Zeeman, Arrhenius, Georges Darwin, Lowel, Ritz, Seeliger, Soddy, Ostwald, Wallerant, Lehmann, Schiaparelli, Ciamician, Raffaele, Foà, Höber, Galeotti, Ebslein, Demoor, Asher, Fredericq, Lugaro, Delage, Caullery, Rabaud, Driesch, Wiessner, Haberlandt, Bohn, Claparède, Janet, Rey, Pikler, Cunningham, Westermarck, Kidd, Landry, Vilfredo Pareto, Achille Loria, Sombart, Carver, Oppenheimer, Meillet, Bortkiewicz, Riccobono, Philippe Sagnac, Salomon Reinach, Simmel, Scialoja, etc.

A partir de Janvier 1909 *Scientia* joint au texte principal, portant les articles dans la langue de leurs auteurs, un supplément avec la traduction française de tous les articles allemands, anglais et italiens. Elle est ainsi accessible à quiconque connaît la seule langue française.

Prix de l'abonnement :

25 francs. — 20 mk., — 20 sh.

Direction et Rédaction : Milan, Via Aurelio Saffi, 11

~~~~ Să nu lipsească din nici o casă ~~~~

Franzbranntwein „Dr. KONYA”

Fricțiune întăritoare pentru *musculatură*, infailibilă contra durerilor reumatismale, la gută, lumbago și ori-ce răceli. Intreține sănătatea, puterea și frumusețea corpului. — Flacon de buzunar 50 bani. Flaconul original LEI 2.

Franzbranntwein cu Menthol

de Dr. Konya se distinge prin puterea sa antiseptică și răcoritoare. Ca atare este recomandat în special contra durerilor nevralgice, durerilor de cap și contra afecțiunilor catarale.

Flacon de buzunar 60 bani.—Flaconul original LEI 2.25,
— SE GASEȘTE LA FARMACII ȘI DROGUERII —

Periți-vă de imitațiuni! Veritabilul Franzbranntwein Dr. Konya poartă marca „Fortuna” depusă la Tribunal și semnătura Dr. Konya și fiu pe gâtul sticlei.

Ciocolata și Cacao Zamfirescu

Sunt preferate de cunoscători